

**Com interpreta la gent jove les notícies de televisió:
Els fets de Ceuta i Melilla (octubre de 2005)**

Enric Prats, Elisabet Higuera, Alba Pascual

(Grup de Recerca d'Educació Moral. Universitat de Barcelona)

Barcelona, maig de 2006

UNIVERSITAT DE BARCELONA

U

B

Sumari

Informe executiu	5
1. Plantejament del problema i estat de la qüestió.....	7
1.1. Estudis sobre impacte i efectes de la televisió	8
1.2. El fet migratori a la televisió	11
1.3. Educació en comunicació audiovisual.....	14
2. Objectius i metodologia	19
3. Resultats.....	23
3.1. Grau de pensament crític.....	23
3.2. Consum televisiu	28
3.3. Coneixement dels fets	33
3.4. El tractament dels fets per part dels telenotícies.....	37
3.5. Tractament dels informatius per cadenes.....	41
3.6. Impacte final: imatges i titulars.....	43
4. Conclusions	47
5. Bibliografia	53
Taules i Gràfics.....	55
Índex de taules	55
Índex de gràfics	55
Annexos.....	57

INFORME EXECUTIU

En el context de la recerca sobre el tractament informatiu dels incidents de la tanca fronterera de Ceuta i Melilla, que van centrar l'interès informatiu especialment a mitjan d'octubre de 2005, coordinada des de la Mesa de la Diversitat de l'Audiovisual, del Consell de l'Audiovisual de Catalunya, aquest informe resumeix els aspectes més destacats d'una investigació realitzada amb joves de secundària per estudiar-hi l'impacte d'aquelles notícies.

El treball de camp va ser dut a terme entre dos i tres mesos després de decaure aquell interès informatiu, entre mitjan de desembre i mitjan de gener, amb l'objectiu d'esbrinar el pòsit deixat en els joves, tant en termes de representacions i de valors sobre els fets en si com especialment quant al tractament mediàtic d'aquells fets. Val a dir que la metodologia emprada, que combina estris quantitius i qualitius, partia de la hipòtesi que quan encarem la gent jove amb imatges com les que es van poder veure en aquells informatius, i ho fem en grup i de manera reflexiva, estem proporcionant unes destreses de comprensió crítica de la realitat que, potser, en altres espais, com l'escola o la família, no s'han produït; d'aquesta manera, els prejudicis i estereotips racistes "espontanis" són posats a prova amb la cruesa de les imatges i contrastats amb la reflexió conjunta.

Una de les conclusions més destacades és que la gent jove mostra indicis de capacitat crítica però alhora presenta algunes confusions i una perspectiva parcel·lada dels fets en si; el grau en què els mitjans contribueixen a construir aquestes confusions i a reforçar una visió parcial i atomitzada del fenomen tractat és un aspecte no resolt en aquesta recerca i que requerirà d'estudis més aprofundits.

En concret, es pot afirmar que els joves que mostren un més alt nivell de pensament crític també tenen presenten menys conformitat amb el tractament que fan els informatius de televisió sobre temes relacionats amb la immigració, que denota un relatiu esperit crític sobre com informen els telenotícies per part dels joves. Així, en relació amb els incidents relatats, la major part dels individus consideren que els fets van ser força greus o molt greus i que la percepció sobre el tractament televisiu està clarament dividida (per a un terç va ser correcte; un altre terç considera que neutra; i l'altre terç incorrecte), tot i que aquesta percepció és força diferent segons les cadenes de televisió analitzades.

1. PLANTEJAMENT DEL PROBLEMA I ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Durant prop d'un mes, entre setembre i octubre de 2005, totes les cadenes locals i nacionals, públiques i privades, van estar informant sobre l'arribada d'immigrants per les zones frontereres de Ceuta i Melilla, i especialment dels incidents relacionats amb la tanca que delimita aquestes ciutats. La llarga seqüència dels fets, les respostes que van donar els governs espanyol i marroquí, així com els sentiments i emocions que tot plegat va despertar per la proximitat temporal dels fets, fa que l'anàlisi sobre com es rebien tots els missatges televisius pugui ser objecte d'un estudi que permeti entendre què interioritza l'espectador d'aquests missatges rebuts, i en conseqüència permeti saber quin tipus de missatges perduren en la memòria, què generen, i fins i tot com reconduir-los educativament.

En base a aquest últim objectiu, la idea inicial que ens vam plantejar, amb estudiants de secundària obligatòria, era elaborar una metodologia per identificar si els joves realment entenen, interioritzen i interpreten els missatges críticament, a més de poder crear, en un futur, algun tipus de material per treballar aquests aspectes en contextos educatius. Un altre motiu per escollir els joves com a grup diana d'aquest estudi era que els joves acostumen a parlar sobre les notícies a l'entorn familiar, i per tant, esdevenen una font d'informació sobre quines cadenes veuen les famílies, la qual cosa permetia analitzar si el discurs inicial plantejat a nivell estratègic té efectes en els joves, i possiblement a les famílies respectives, ja que els joves acostumen a reproduir opinions i actituds generades en el medi familiar.

Aquesta recerca cal situar-la en el context d'un estudi dels fets de Ceuta i Melilla, per part de la Mesa de la Diversitat de l'Audiovisual (MDA), del Consell de l'Audiovisual de Catalunya; concretament, entenem que aquesta recerca permetria incidir en quatre preguntes de l'esmentat estudi de la MDA, des del punt de vista de l'espectador jove, relatives i) a detectar el grau de percepció de la suposada "naturalesa xenòfoba o discriminatòria" de les notícies; ii) a esbrinar "com queda reflectida la diversitat" en el tractament informatiu (categories com ara "immigrants", "subsaharians" i "africans"); iii) a indagar si les notícies permetien aprofundir o millorar el coneixement sobre el fet migratori i la realitat de determinats països; iv) a valorar si el tractament informatiu havia estat adequat, espectacularitzat, etc.

Volem emmarcar el problema d'aquesta investigació des de tres tòpics: els estudis sobre impacte o efectes de la televisió; el fet migratori i la seva presència als mitjans, i el marc pedagògic idoni per a un tractament acurat de l'educació en comunicació audiovisual.

1.1. Estudis sobre impacte i efectes de la televisió

La recerca en mitjans audiovisuals ha tingut tradicionalment dos grans objectes d'estudi: l'elaboració del missatge i la recepció d'aquest missatge en els espectadors. El primer fa referència als processos de disseny i execució dels productes audiovisuals, que aplega elements tan diversos com l'anàlisi del discurs, les matrius ideològiques subjacents, els requeriments tècnics emprats, i l'estudi dels agents i grups econòmics que sostenen els mitjans; de manera molt resumida, s'estudia com i per què s'elaboren els productes audiovisuals. El segon gran objecte d'estudi es refereix a com i què arriba al públic, quins efectes generen aquests productes i, en definitiva, quines conseqüències són atribuïbles a la intervenció dels mitjans audiovisuals. Ens centrem en aquest segon àmbit.

Deixant de banda les teories que neguen d'arrel que la televisió tingui una importància tan gran per a la vida de les persones i que no admeten per tant la rellevància dels seus efectes, podem esquematitzar l'estudi dels efectes dels mitjans en tres línies: *i)* centrada en l'estudi dels efectes individuals en les àrees cognitiva, emocional i conductual; *ii)* centrada a estudiar, més que efectes concrets i específics, l'ambient vital que generen els mitjans en els subjectes, quant a estil de vida, prioritats, valors, etc.; *iii)* la que mira d'estudiar les condicions de recepció del missatge, tant en termes individuals com les referides a l'entorn directe de relacions. Totes aquestes presumpcions se situen al marge del debat de si existeix intencionalitat per part dels mitjans de produir determinats efectes en els subjectes i del temps previst o no d'aquest impacte¹. Així, al marge de la publicitat, que seria l'exponent principal de la intencionalitat d'activar o inhibir determinades conductes, es tracta d'esbrinar si els informatius, vulguin o no, tenen una capacitat més o menys precisa d'incidir en l'agenda de preocupacions dels subjectes, en la construcció de

---

¹ Un model d'anàlisi, que distingeix entre efectes intencionats o planificats i no intencionats, i efectes a curt i llarg termini, es pot consultar a McQuail, 1994, p.507. En el creuament de les dues variables, intenció i termini, obtenim quatre possibilitats: "tendenciositat", "tendenciositat involuntària", "política de l'operador", i "ideologia". En aquesta investigació hem omès expressament aquesta part de l'anàlisi.

les seves percepcions i representacions del món, i en definitiva en l'elaboració del seus mapes o escales de valors, entre altres aspectes².

La tipologia d'efectes informada per la recerca científica es pot resumir en quatre grans àrees d'interès (WIMMER I DOMINICK, 2000): efectes antisocials i prosocials del contingut dels mitjans; usos i gratificacions dels consumidors; establiment d'agenda per part dels mitjans; conreu de les percepcions de la realitat social. La primera d'aquestes àrees és la que ha esmerçat més esforços, en una proporció que es quantifica de quatre a una en comparació amb les altres, en què els estudis sobre els efectes de la violència han tingut un paper prominent³. En relació amb els usos i gratificacions dels consumidors, les recerques d'aquest àmbit se centren en l'obtenció de dades sobre hàbits televisius dels telespectadors associats a determinats patrons de consum, que els programadors fan servir per ajustar llurs graelles televisives. La tercera àrea d'interès, l'establiment d'agenda per part dels mitjans, és la que segurament entronca més amb els interessos de la recerca que es presenta en aquest article; aquest interès investigador té prop d'un segle, quan Lippmann, el 1922, «suggereix que els mitjans audiovisuals són responsables de les imatges als nostres caps» (WIMMER I DOMINICK, 2000); en aquests estudis s'agrupen els temes de la programació en àmplies categories i se'n mesura el temps que hi dedica cada operador; s'obtenen els patrons d'interessos de la població amb enquestes demoscòpiques i s'extreuen els correlats significatius entre els temes de més presència mediàtica i les preocupacions expressades en les enquestes d'opinió. La darrera àrea d'interès també presenta punts a considerar per a la recerca que presentem, en concret, el que fa referència a la consideració que allò que s'aprèn a través dels mitjans es generalitza, alguns cops de forma incorrecta, a l'ambient social; la idea central és que la televisió conrea o prepara les percepcions de la realitat: per exemple, s'han presentat evidències segons les quals els televidents amb més consum televisiu sobreestimen la presència de violència al carrer i es consideren ells mateixos possibles víctimes d'actes criminals.

---

² Altres aspectes serien la capacitat de seducció dels mitjans, la incidència de la televisió en la socialització dels individus, la capacitat d'aculturació, etc. Aquestes possibilitats, més a llarg termini, com també sens dubte la de conformació de valors, requereixen estudis longitudinals de llarg abast.

³ Importants revisions dels estudis sobre efectes de la violència i presència de les minories, entre d'altres, es poden trobar a Bryant i Zillman (1994). Vegeu també a CAC (2003) propostes i recomanacions en aquest sentit.

Així, en relació amb l'impacte o els efectes dels mitjans, des del punt de vista metodològic, la seva anàlisi ha seguit tres línies alternatives bàsiques, segons també la disciplina científica i els interessos en joc: estructural, conductista i cultural. La tradició estructural està més arrelada a enfocaments centrats en els mitjans, i ha mirat d'esbrinar els efectes de la televisió per mitjà d'enquestes d'opinió o d'audiència (WOLF, 1992). La tradició conductista, pròpia de la psicologia i en concret de la psicologia social, s'ha centrat més en les repercussions sobre la conducta de membres socialment definits, per mitjà de metodologia experimental, observacions participants i anàlisis de continguts. En darrer terme, la tradició cultural, proporcionada per la sociolingüística i l'antropologia, a mig camí entre enfocaments sociocèntrics i mediacèntrics, incideix en l'anàlisi de casos amb metodologies qualitatives per obtenir informació rellevant per comprendre en profunditat casos i situacions particulars, més que no pas en generalitzacions (MCQUAIL, 1994).

En un punt de confluència de les tradicions esmentades, entenem que la persona audiovisualment competent reelabora i recodifica el missatge en funció de determinades variables individuals però hi ha condicions socials que poden modificar o relativitzar l'impacte inicial, variables que podem copsar a través dels qüestionaris en profunditat, dels grups de discussió i de les observacions participants. Amb la combinació de les tres tècniques d'anàlisi estem en condicions d'obtenir dades rellevants del procés de reconstrucció dels significats.

En concret, quan es tracta d'estudiar els mecanismes de discriminació de la diversitat cultural i, en concret, de persones immigrants, és necessari valorar com els mitjans audiovisuals reproduïen i potser sobredimensionen determinades discriminacions que ja es produeixen en el teixit social. Així, és important observar com aquesta reproducció de la discriminació social, per visibilització d'estereotips negatius, per invisibilització, i per ús de llenguatge discriminatori, es materialitza en els diversos formats televisius (ficció, informatiu, publicitat, concursos, panòptics, zàpings, contenidors, etc.), tant en programes generalistes dirigits a tota la població com en la programació específica per a segments concrets (juvenils, esportius, gent gran, etc.).

És a dir, més que un problema a resoldre, la immigració és un repte que cal saber encaixar en totes les escales i nivells de la societat; que existeixin discriminacions en una

bona colla d'àmbits socials no és atribuïble, sense més, a la televisió, però sí que aquesta té una responsabilitat especial en tot aquest assumpte.

1.2. El fet migratori a la televisió

La preocupació per la imatge de la immigració i de la diversitat cultural als mitjans audiovisuals ha estat una constant els darrers anys, tant des de l'òptica professional com acadèmica, i també però en menor mesura dels operadors i de l'administració⁴. Els fronts oberts han estat, per exemple, emprar un llenguatge adequat en notícies i informacions, evitar espectacularitzacions i simplificacions, emfatitzar les notícies positives minimitzant les negatives, contrastar les fonts i donar veu als protagonistes, prendre consciència, en definitiva, de la responsabilitat social dels mitjans en la construcció d'una societat multi o intercultural⁵. Aturem-nos-en un moment.

Esmentar la condició d'immigrant, o en termes més concrets, "el grup ètnic, el color de la pell, el país d'origen, la religió o la cultura", quan no és estrictament imprescindible per a la comprensió d'una notícia, és una pràctica que cal evitar⁶. Es parteix del principi que, per a una correcta comprensió del fet, l'espectador o lector de la notícia requereix del màxim d'informació disponible per tal que en conegui les motivacions o causes que l'han provocat i perquè, especialment, en pugui determinar les repercussions de tot ordre que es poden produir, tant d'abast general com particular. Amb tot, Giró recorda, referint-se a les sovintejades connexions informatives entre immigració i delinqüència, que «el problema és com evitar la contribució al discurs racista sense abandonar els models explicatius dels fets, particularment, l'explicació de la motivació del delictes i de les raons que han portat a la comissió del delictes», i remarca la necessitat, com també ho fa el *Manual d'estil*, d'apel·lar a la reflexió per evitar el reduccionisme i l'espectacularització.

---

⁴ El III Congrés de Periodistes de Catalunya, de 1996, ja va advertir sobre el tractament mediàtic que rebien el que anomenaven "minories ètniques" i proposava la creació d'un manual d'estil al respecte. Abans, diversos estudis acadèmics alertaven de la imatge de la immigració en premsa i televisió; els equips respectius dels professors Lorite i Rodrigo en van ser líders en el seu moment.

⁵ Vegeu una revisió crítica, que no negativa, d'aquests postulats a Giró (2002).

⁶ Recollida al *Manual d'estil* del Col·legi de Periodistes de Catalunya (www.periodistes.org), com també al dictamen 1/99 del CAC, sobre el tractament de les minories ètniques a la televisió, (CAC, 2000).

El fet migratori no és un fenomen recent en cap societat i sempre ha generat intensos debats i controvèrsies. Sens dubte, en la gènesi del conflicte cal cercar la condició d'estrany o estranger, o de manera de més àmplia i vague, la categoria de l'«altre»⁷, que ha gaudit d'una doble consideració: d'una banda, com a amenaça del «nostre» sistema de vida i de valors, personatges omnipotents preparats a superar mil dificultats i disposats a robar-nos la feina i les pertinences, però també a dissoldre la nostra identitat; delinqüents i estranys, que tot ho poden a causa de la seva por i desesperació; d'altra banda, com a font d'ingressos que ens poden ajudar a omplir la cistella, com a turistes o pensionistes que aporten riquesa, però també com a font de noves idees⁸. El discurs tou sobre la diversitat cultural i la immigració, sovint amb tocs caritatius i paternalistes, també ha volgut positivament el fenomen migratori, recordant la necessitat d'acollir cotitzants joves per assegurar la caixa de l'estat del benestar⁹.

És obvi que la immigració no és noticable en si mateixa sinó per les repercussions que genera en la societat d'acollida. En altres paraules, que dues-centes persones saltin una tanca no és notícia, com tampoc no ho és que dues-centes pasteres naveguin pel mar o que dos-cents mil viatgers entrin per l'aeroport en un mes; el que és notícia és la por i la desesperació dels seus protagonistes, i especialment el context d'il·legalitat i de perill social en què queden emmarcats aquests protagonistes, perquè les conseqüències de tot plegat són imprevisibles. Aquí hi ha la morbositat de la immigració com a notícia, en aquesta incertesa de present i de futur.

Per tant, tot i l'èmfasi per eliminar l'adscripció ètnica i religiosa o procedència geogràfica dels actors d'una notícia, quan es tracta d'informar sobre els fluxos migratoris no ha d'estranyar ningú que la cobertura mediàtica s'aboqui més que en els fets negatius en si o

---

⁷ El poble gitano també entra en aquesta categoria, com també totes les formes de racisme basat en posicions etnocèntriques generadores de desigualtat social. Per a una conceptualització del racisme, vegeu Prats (2001).

⁸ La xenofília a casa nostra s'ha concretat, en dècades passades, en simpaties francòfiles o germanòfiles; darrerament guanya terreny, en termes genèrics, l'occitofília i en concret la simpatia per tot allò que prové dels Estats Units (filia que abasta molts àmbits, des del mercantil al científic, el mot de la qual es fa difícil de construir i encara més de pronunciar).

⁹ Aquesta defensa cau pel seu propi pes: què passa amb els immigrants i els no immigrants que treballen en l'economia submergida i no contribueixen tan directament a la caixa de la seguretat social? els fem fora?

en les causes¹⁰, en les insinuacions sobre l'impacte directe, a mig o llarg termini, en la societat d'acollida: «els tenim aquí», però encara pitjor, «no ens els traurem de sobre».

Per tant, no es tractaria, al nostre entendre, de lluitar per eliminar aquests atributs (en el cas que ens ocupa seria absurd, d'altra banda, i potser contraproduent per a la legitimitat de les fonts), sinó de considerar l'incident en el seu marc estricte: s'han produït uns fets, amb unes causes i unes conseqüències. Informar dels tres ingredients és una decisió ètica.

L'informador pot oblidar, per exemple, que l'incident ve desencadenat per una situació prèvia d'injustícia (no cal cercar estadístiques per endevinar que darrera de molts delictes existeix una estructura de desigualtat social), o fins i tot no vindria al cas que l'operador hagués de qüestionar que saltar una tanca fronterera hagi de ser un delicte (ho és, de fet, i ningú no arriba a qüestionar les lleis d'estrangeria), com també ho és arribar en pastera o passar el control de l'aeroport amb visat de turista. El que no oblida l'informador és que hi ha un cos de policia (marroquí o espanyol, tant és) esperant per evitar-ho (amb la mort, si cal) o enxampar els qui han delinquit i depurar responsabilitats (deportació al desert, enclaustrament en un centre d'acollida). En aquesta trama, la narració és contundent i sense escletxes, ja que la comissió del delicte només pot ser efectuada per persones immigrants, que quan són enxampades l'imaginari social cataloga ràpidament de delinqüents.

En definitiva, en les cobertures informatives és més que probable que la balança s'inclini per la banda dels incidents negatius i que s'ocultin o oblidin les fites positives protagonitzades per persones immigrants¹¹, com també la seva realitat quotidiana, que curiosament pot tenir un molt elevat grau de coincidència amb la d'una persona autòctona.

Ens interessa remarcar, de tota manera, que la realitat migratòria, per a la major part de la societat, només és coneguda a través dels mitjans massius de comunicació. El

---

¹⁰ Resulta massa evident que la desigualtat social (per pobresa als països d'origen) o la injustícia legal (per lleis restrictives al trànsit de persones, però no de productes ni diners) no són notíciables.

¹¹ En queden al marge, per anecdòtiques i extraordinàries, les notícies que eleven el seu protagonista a la categoria d'heroi, com va passar en l'ensorrament d'una casa a L'Hospitalet de Llobregat (Lorite, 2004), tot i que en aquests no sempre és anunciada la seva condició d'immigrant.

coneixement d'aquesta realitat es produeix, en gran mesura, per les notícies i documentals al respecte, que acostumen a presentar un discurs ambivalent (negatiu i tremendista, el primer; positiu i solidari, el segon); a més, la convivència directa amb persones immigrants molt sovint desdiiu els tòpics. Sembla que es confirmi aquella asseveració de Trenaman i McQuail, que el 1961 indicaven que «l'evidència suggereix totalment que la gent pensa *sobre* allò que se'ls ha dit però de cap manera pensa *el que* se'ls ha dit» (cursiva afegida per McQuail, 2000, p. 455).

En altres paraules, si bé és cert que la majoria de la gent coneix amb una cert precisió els fets que estem tractant a través del mitjà televisiu, i que el discurs mediàtic pot contribuir a construir o reforçar un determinat *imaginari* social sobre la immigració i una agenda de temes a discutir, no és menys cert que quan es donen certes condicions l'impacte definitiu pot quedar relativitzat per dos elements: la reflexió intersubjectiva, que permet comentar amb altres les notícies i adscriure's o rebutjar determinades posicions de grup, i especialment la possessió d'habilitats i estratègies metacomunicatives, de codificació i decodificació del discurs, eines que acostumen a quedar explicitades en els programes educatius¹². Precisament, la nostra posició se situa en aquesta darrera dimensió pedagògica.

1.3. Educació en comunicació audiovisual

En el procés de construcció de l'opinió es combinen els coneixements estrictes dels incidents amb antecedents més o menys semblants, i també especialment el conjunt de sensacions personals que genera el tema en qüestió. A més, quant als incidents concrets de Ceuta i Melilla, ens atrevim a dir que la televisió, en informatius diaris o documentals específics, ha estat el mitjà majoritari per on s'ha conegut el relat dels fets, i que la premsa escrita¹³ i les informacions a través d'Internet tenen encara poc ressò en el

---

¹² McQuail (1996, p.533) sosté que, si bé la comprensió *superficial* de les notícies està facilitada pel seu interès narratiu, la seva pertinença i especificitat, la comprensió *crítica* profunda quedar assegurada quan les notícies són comentades amb altres i l'individu posseeix un determinat nivell educatiu.

¹³ Per a un estudi de l'impacte de la premsa gratuïta, vegeu Kathleen P. Mahoney (New York Times) and James H. Collins, (Scarborough Research) (2005) *Consumer Newspaper Choice in Markets with Free Print Options: Are Free Daily Newspapers Competition or Opportunity for Traditional Paid Products?*. Disponible a <http://www.scarborough.com/press.php> [consultada: 5.2.2006]

conjunt de la població¹⁴. El coneixement indirecte s'obté, evidentment, per interaccions socials, amb amics, companys de feina, o coneguts i veïns, que funcionen com a multiplicadors i amplificadors de la narració. Precisament, la població institucionalitzada en processos formals de formació, siguin adults o joves, té l'oportunitat, a més, de contrastar-ho amb altres iguals, amb l'afegit que s'hi *poden* crear situacions d'aprenentatge reflexiu, preparades de manera sistemàtica i metòdica, per un professional de l'educació.

La comprensió de la realitat i *especialment* la valoració que se'n fa és un objectiu educatiu ineludible i, en concret, recollit en els programes escolars dels nivells obligatoris. No es tracta de desenvolupar una perspectiva negativa del mitjà televisiu, d'eliminar-la de la vida de la gent, objectiu altrament absurd i fora de lloc, sinó de tenir la imaginació i la capacitat necessàries per dissenyar eines educatives que permetin ajudar a construir una competència audiovisual suficient en el context actual. Per tant, entenem que, si cal mirar responsabilitats sobre la incompetència audiovisual dels telespectadors, podrem dirigir-nos primer a dèficits formatius i materials dels professionals de l'educació, però especialment a falta de sensibilitat del responsables educatius, que no han sabut o no han volgut desenvolupar estratègies adients en aquest sentit; i només en segon terme dirigirem aquestes crítiques als mitjans de comunicació. Es pot apel·lar a la inexcusable funció educativa dels mitjans, a més d'entretenir i informar, però aquesta no és una de les seves accions ni fundadores ni preferents.

El Grup de Recerca d'Educació Moral¹⁵, on s'ubica la investigació que presentem, ha desenvolupat en els darrers anys un marc conceptual i una metodologia de treball, coherent amb els plantejaments anteriorment exposats, que cal situar en una posició constructivista i dialògica, i cerca el ple desenvolupament de la personalitat moral de l'individu en situacions d'interacció social. La hipòtesi central és que la persona resulta competent, des del punt de vista ètic i moral, quan desplega un conjunt de capacitats de construcció del jo, de convivencialitat i de reflexió sociomoral. En la construcció del jo, la

---

¹⁴ Des del cercador Google es pot observar un exemple de com la xarxa contribueix a reforçar estereotips o prejudicis; fixeu-vos especialment en el procediment d'elaboració del mapa mundial de prejudicis: <http://blog.outer-court.com/prejudice/> [consultada: 22.1.2006]

¹⁵ Grup de recerca de la Universitat de Barcelona format per professorat universitari, investigadors i altre personal; el grup gaudeix de la condició de consolidat per la Generalitat de Catalunya.

persona desenvolupa dimensions relacionades amb l'autoconeixement i l'autoregulació, i s'afirma en la seva autonomia com a persona; en les capacitats de convivencialitat, la persona desplega dimensions com ara l'empatia, les habilitats socials, el diàleg i el compromís, i s'afirma membre d'una comunitat capaç, a més, de projectar-s'hi i de proposar-ne canvis; finalment, en la reflexió sociomoral, la persona desenvolupa les dimensions de comprensió crítica i judici moral, i es manifesta capaç d'entendre i abordar situacions èticament compromeses d'especial rellevància social.

En la intersecció dels tres àmbits esmentats, les accions de presa de consciència, de presa de posició, i de presa de decisions, vinculades a les àrees emocional, racional i volitiva, poden constituir un dispositiu suficient per tal que la persona tingui un tracte segur i confiat amb els mitjans audiovisuals. Per tant, no es tracta, des d'un punt de vista pedagògic, de proposar *llicions de moral*, per fer emergir els dimonis amagats en el mitjà televisiu, com dèiem, sinó de persuadir els individus que la millor manera de mirar la televisió és amb les competències necessàries i, sens dubte, les eines que desenvolupen el seu grau de comprensió crítica i de judici moral són la millor garantia en aquest sentit (MARTÍNEZ I BUJONS, 2001; PUIG, 2004; PRATS, 2001).

Entenem que només amb codis deontològics sobre el tractament de notícies abordarem una part, important però insuficient, del problema; cal apostar per mesures de caràcter proactiu que incideixen en els processos indicats. En aquesta línia, si bé el Consell de l'Audiovisual de Catalunya (CAC) promou recomanacions als operadors (sobre tractament i discriminació de persones, drets de persones usuàries, etc.) per tal que, en una societat oberta i democràtica, donin un tractament just i equilibrat especialment a aquells sectors menys afavorits des del punt de vista social i mediàtic, això resoldria parcialment la situació. És cert que el CAC ha fet esforços per incrementar els mecanismes de protecció passiva, especialment dels telespectadors joves, per mitjà de recomanacions a les famílies i sistemes de senyalització de programes, que ha de permetre una adequada selecció per part de suposats telespectadors informats i responsables. Però, més enllà de les mesures de protecció passiva, entenem que cal una protecció activa orientada a assegurar la conformació d'uns valors ajustats a la realitat sociocultural i a la realitat mediàtica de l'entorn, i orientada també a desenvolupar unes determinades competències per tal de gaudir adequadament dels mitjans audiovisuals. Aquesta protecció activa només podrà ser garantida amb una intervenció educativa sistemàtica i metòdica. La investigació que hem

dut a terme se situa en aquesta orientació activa per donar veu als telespectadors joves i adults (CAC, 2005). Sens dubte, la recepció del missatge audiovisual ha de tenir un tractament clarament educatiu.

2. OBJECTIUS I METODOLOGIA

El grup de treball on ens emmarquem va desenvolupar, durant el curs 2004-2005, una recerca, parcialment subvencionada pel CAC, sobre la percepció que tenen els joves sobre la televisió i el tractament que fa de la immigració, on s'havia detectat la relació entre opinions discriminatòries, alt consum televisiu i percepció "tova" del tema per part de la televisió.

En la recerca actual, la hipòtesi és que, independentment de les macroposicions ideològiques radicades en la narració mediàtica dels fets, el grau d'impacte de les notícies és menor si les condicions de recepció permeten posar en discussió els fets més significatius. El nucli de la investigació és encertar amb la metodologia adient per esbrinar fins a quin punt el tractament televisiu de fets protagonitzats per persones immigrants, un cop ha contribuït a construir o reforçar determinades actituds o valors, és susceptible de ser modificat per mitjà d'alguna activitat formativa.

Els subjectes participants a la investigació són joves, entre 14 i 17 anys, estudiants d'educació secundària obligatòria i batxillerat, de cinc centres públics i concertats ubicats a Reus, Barcelona, Santa Coloma de Gramenet i Granollers. La mostra va ser seleccionada a partir de la resposta voluntària per part dels responsables pedagògics dels centres educatius, després d'una crida realitzada pel grup de recerca a una seixantena de centres que ja havien participat en una recerca anterior del mateix grup i sobre els quals hi havia dipositades certes garanties d'interès, seriositat i rigor, tant en el seguiment dels tutors com per part dels estudiants. Segons l'opinió dels tutors, els estudiants participants presenten trets molt diversos especialment quant a interessos acadèmics i personals, perfils sociolingüístics i aptituds instrumentals de llegir i escriure, elements que caldrà recuperar en la discussió dels resultats.

El dispositiu metodològic consta dels instruments següents, que combina elements quantitius i qualitius:

a) *Enquesta individual* en forma de qüestionari, administrada en web a través de l'entorn FormSite¹⁶, amb preguntes tancades, per recollir dades dels joves sobre quatre tòpics principals:

- i) els temes que segons ells preocupen a la societat actual, el seu grau de pensament crític, el grau de consum televisiu i el grau de tolerància;
- ii) objectivitat dels mitjans i tractament mediàtic de la immigració, sempre segons els joves;
- iii) coneixement i gravetat dels incidents de Ceuta i Melilla;
- iv) tractament dels incidents per part dels informatius diaris de televisió.

b) *Grup de discussió*, anunciat com a taller audiovisual, amb tres moments: pluja d'idees inicial; visionat d'un resum de les notícies de Ceuta i Melilla (selecció de 15-20 minuts dels informatius de vespre de TVE1, TV3, Antena 3 i Tele 5, a partir dels enregistraments proporcionats pel CAC); discussió en comú sobre el tractament informatiu dels fets de Ceuta i Melilla per part de les diferents cadenes de televisió. Les dades a recollir fan referència a percepcions inicials sobre els records de les imatges de televisió sobre els fets de Ceuta i Melilla, contrast de les percepcions inicials amb les imatges del vídeo, valoració de les cadenes que havien tractat millor els fets i de les cadenes més sensacionalistes, més serioses o que tenien més dimensió social, segons la classificació de Ferrés (2005).

c) *Enquesta final escrita*, en forma de qüestionari individual, com a tancament del taller, amb preguntes tancades per observar l'evolució del fenomen i valorar el taller. Les dades recollides en aquesta fase fan referència a valoració global de les cadenes i específicament de les que van informar millor dels fets, amb més objectivitat, i també la més sensacionalista; anàlisi i valoració dels titulars i de les imatges més representatives de cada cadena, i selecció de les imatges i del titular més adequats per al conjunt dels incidents.

d) *Observació* participant en el desenvolupament del taller per part de membres del grup de recerca (un o dos, a més del conductor del taller), per incidir en aspectes específics del

---

¹⁶ Qüestionari disponible a: <http://fs19.formsite.com/UB-CAC/melilla/index.html>. FormSite és marca registrada.

taller. Les dades recollides en aquesta observació fan referència a indicadors de comprensió crítica desplegats pels estudiants en el desenvolupament del taller, tant en relació amb els fets de Ceuta i Melilla com al tractament mediàtic dels fets; indicadors de canvi d'actituds en el moment de realització del taller, i elements atribuïbles a la conducció i escenificació del taller que poguessin influir en el seu desenvolupament.

e) *Entrevista amb els tutors* dels grups de joves, amb guió semiestructurat, per avaluar el desenvolupament del taller. Les dades més importants recollides en aquestes entrevistes fan referència a trets generals del grup (quant a perfil sociolingüístic, actituds de participació i cooperació en les tasques acadèmiques, aptituds instrumentals de lectura i escriptura, capacitat crítica, etc.), conducció i desenvolupament del taller, i resultats i satisfacció generals assolits.

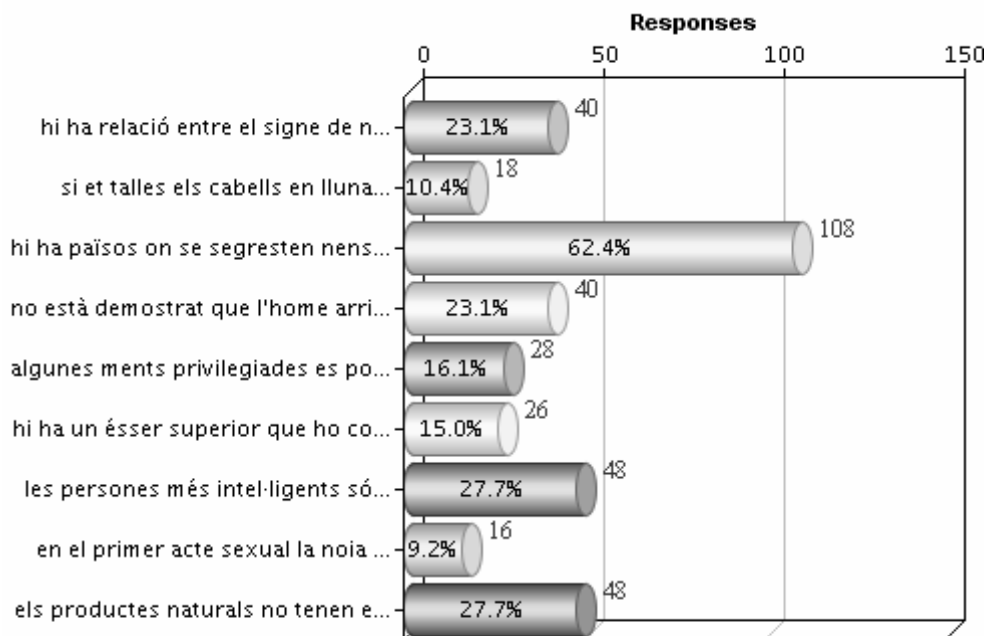

3. RESULTATS

3.1. Grau de pensament crític

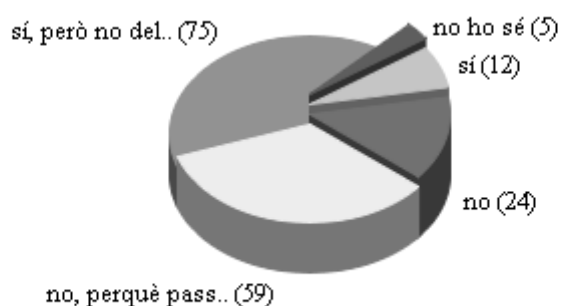
Per determinar el grau de pensament crític dels joves participants a la recerca, el qüestionari inicial recollia dades relatives a dues variables: adhesió a supersticions o creences populars, i opinió sobre l'objectivitat dels mitjans.

Quant al primer, es presentaven nou afirmacions que feien referència a supersticions o creences popularment esteses però sense cap mena de fonamentació, com ara: *'les persones més intel·ligents són les que treuen millors notes'*, o bé, *'en el primer acte sexual la noia no es pot quedar embarassada'*.

Gràfic 1. Grau de pensament crític: supersticions.

Quant a la segona variable, es preguntava als joves si creien que tot el que apareix als informatius de televisió és tot el que succeeix a la realitat.

Gràfic 2. Grau de pensament crític: realitat i TV.

Partint de les respostes, es va dividir la mostra en tres posicions: fluixa, moderada i radical. Es van incloure en la posició fluixa les respostes *'No ho sé'* (2%) i *'Sí'* (5%) perquè no demostraven cap indicati de reflexió crítica. Es consideren respostes moderades *'Sí, però cada cadena ens mostra la realitat donant-nos la seva versió'* (41%) i *'No'* (15%); la posició radical respondria *'No, perquè passen més esdeveniments i sol ens mostren els que són notícia'* (37%).

Aquesta primera classificació va ser creuada amb la del nombre de respostes sobre supersticions/creences, i donava com a resultat una nova classificació més detallada basada en el nombre de supersticions i la posició adoptada sobre la televisió, com recull la taula 1.

supersticions	posicions sobre la televisió		
	radical	moderada	fluixa
0	1	1	0
1	26	32	3
2	14	20	6
3	11	16	1
4 o més	4	14	1

Taula 1. Posició sobre la televisió i nombre de supersticions marcades

Considerem que els subjectes que marquen cap o una superstició i presenten una resposta radical de crítica televisiva presenten un perfil de pensament crític Alt ($1+26=27$ individus). Els que igualment han marcat cap o una opció i presenten una posició radical valorem que tenen un grau de pensament crític Mitjà-Alt ($1+32=33$ individus). Els que han marcat dues supersticions i una posició radical o moderada, tenen un nivell Mitjà ($14+20=34$ individus). El nivell Mitjà-Baix es conforma per tots aquells que han marcat tres ítems i tenien una posició radical o moderada ($11+16=27$ individus), mentre que el nivell Baix correspondria a tots aquells que mostraven una posició fluixa i havien marcat quatre ítems o més (la resta= 29 individus).

En definitiva, la classificació de grau de pensament crític final presenta cinc nivells resultants de combinar les respostes a les dues preguntes esmentades, de manera que configuraria la mostra segons la taula 2.

Nivell	Individus	Percentatge
alt	27	18%
mitjà-alt	33	22%
mitjà	34	23%
mitjà-baix	27	18%
baix	29	19%

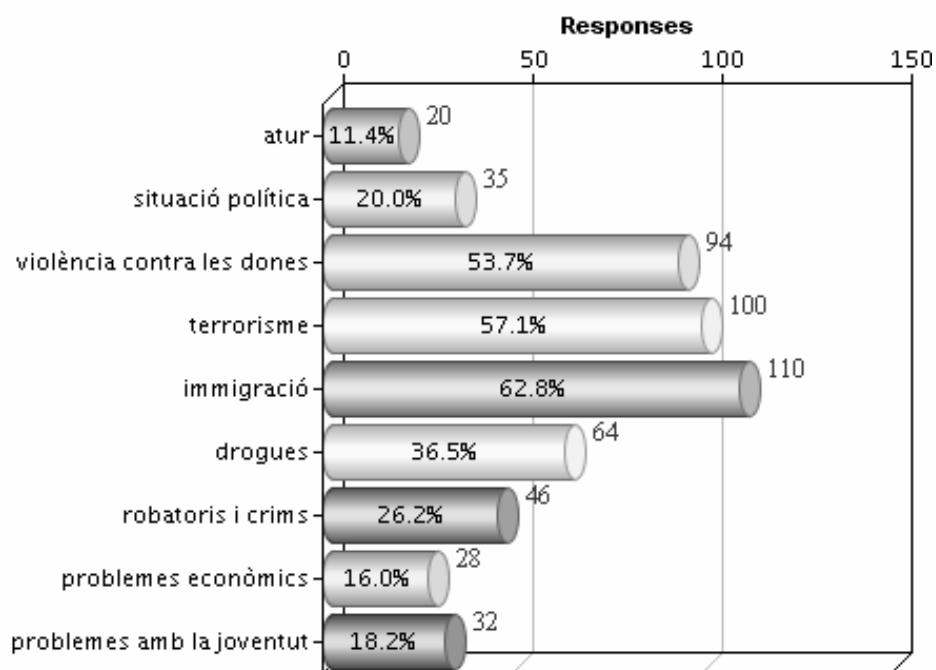
Taula 2. Graus de pensament crític de la mostra

A tall d'exemple oferim algunes dades interessants que poden corroborar el grau de pensament crític dels joves enquestats:

- Només una mica menys d'una quarta part (23,1%) defensa que hi ha relació entre el signe de l'horòscop i el caràcter de la persona. Així mateix, no creuen en la relació entre intel·ligència i bons resultats acadèmics (només ho afirma el 27,7%), com tampoc que els productes naturals tinguin efectes negatius (27,7%).
- En altres afirmacions, considerades fantasioses, tampoc no mostren gaire afecte: un de cada cinc (23,1%) considera que "no està demostrat que l'home arribés a la Lluna", o que "algunes ments privilegiades es poden comunicar per telepatia" (16,1%). Només un 15% afirma que un "ésser superior ho controla tot".

- Només la llegenda negra segons la qual “hi ha països on se segresten nens per al tràfic d'òrgans” té un predicament important (62,4%).

Complementem aquestes dades del grau de pensament crític dels joves enquestats amb una breu pinzellada del seu mapa de preocupacions generals, que és força diferent del mapa que acostuma a presentar el món adult: immigració, violència masclista i terrorisme, són els temes que ocupen els primers llocs, però atur i problemes econòmics se situen al darrer lloc.

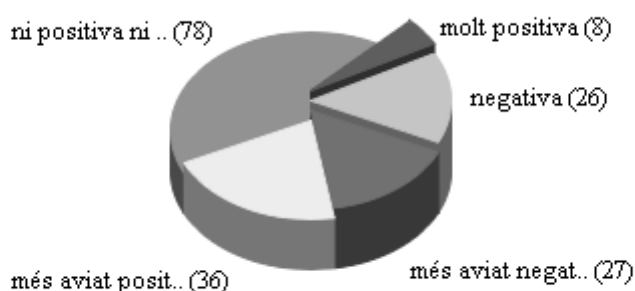

Gràfic 3. Preocupacions dels joves

- Prop d'un terç de la mostra (62,8%) considera que la immigració és el problema que més preocupa a la societat actual.
- Més de la meitat mostra preocupació per la violència masclista (53,7%) i el terrorisme (57,1%).
- En tercer lloc, les drogues (36,5%), els robatoris i actes criminals (26,2%), i la situació política (20,0%) són motiu de preocupació.

- Tanquen la llista, amb menys d'un vint per cent, els problemes econòmics (16,6%), els problemes amb la joventut (16,0%), i l'atur (11,4%).

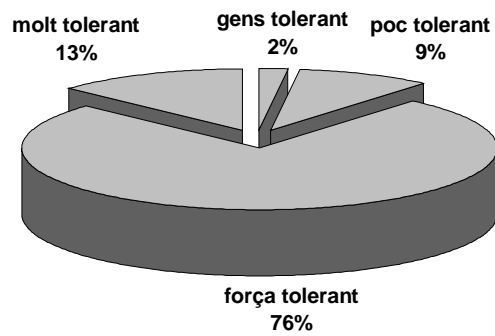
Quant a l'opinió sobre el fet migratori, els joves en tenen una percepció entre neutral i dividida:

Gràfic 4. Opinió sobre la presència d'immigració al nostre país

- Prop de la meitat (46,6%) consideren que la immigració "no és positiva ni negativa".
- Una quarta part (27,2%) considera que és "més aviat positiva" (22,6%) o "molt positiva" (4,6%).
- Al contrari, una altra quarta part (26%), "més aviat negativa" (16%) o "molt negativa" (10%)

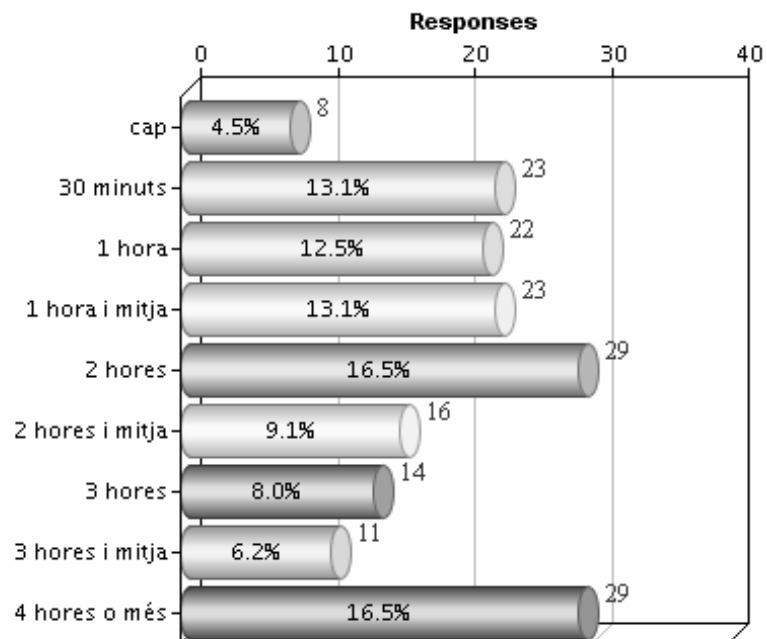
Per acabar aquest capítol oferim una dada general sobre el grau de tolerància autopercebut pels joves. En termes generals, nou de cada deu joves es consideren tolerants:

Gràfic 5. Autopercepció del grau de tolerància

3.2. Consum televisiu

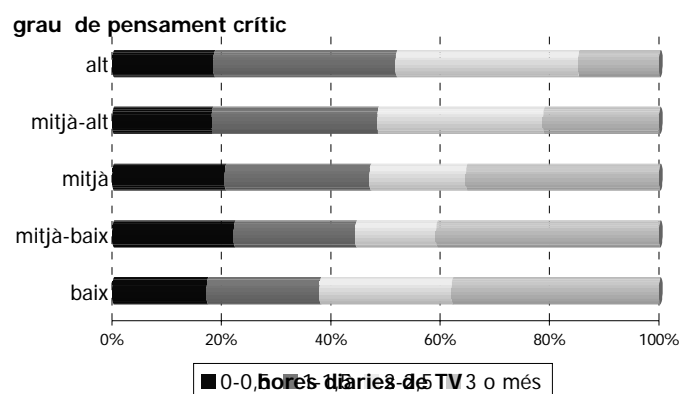
Els joves de la mostra tenen un consum televisiu relativament baix, amb una mitjana al voltant de 2 hores diàries.

Gràfic 6. Hores diàries de consum televisiu

- Un terç de la mostra (30,1%) mira la televisió menys d'una hora al dia.
- Un altre terç (38,1 %), entre una hora i mitja i dues hores i mitja.
- L'altre terç (30,7%), més de tres hores al dia.

Seguint amb el perfil de joves identificats segons el seu grau de pensament crític, a continuació es presenta un gràfic sobre les hores de consum televisiu i consum diari dels joves en segments d'una hora:

Gràfic 7. Hores diàries de consum televisiu segons perfils de grau de pensament crític

La mitjana d'hores de consum per perfil i nombre d'individus de cada perfil presenta els resultats següents:

- els de perfil Alt veuen la TV una mitjana de 2 hores i 24 minuts;
- els de perfil Mitjà-Alt la veuen 2 hores i 30 minuts;
- els de perfil Mitjà, 2 hores i 42 minuts;
- els de Mitjà-Baix, 2 hores i 45 minuts;
- els de perfil Baix una mitjana de 2 hores i 50 minuts.

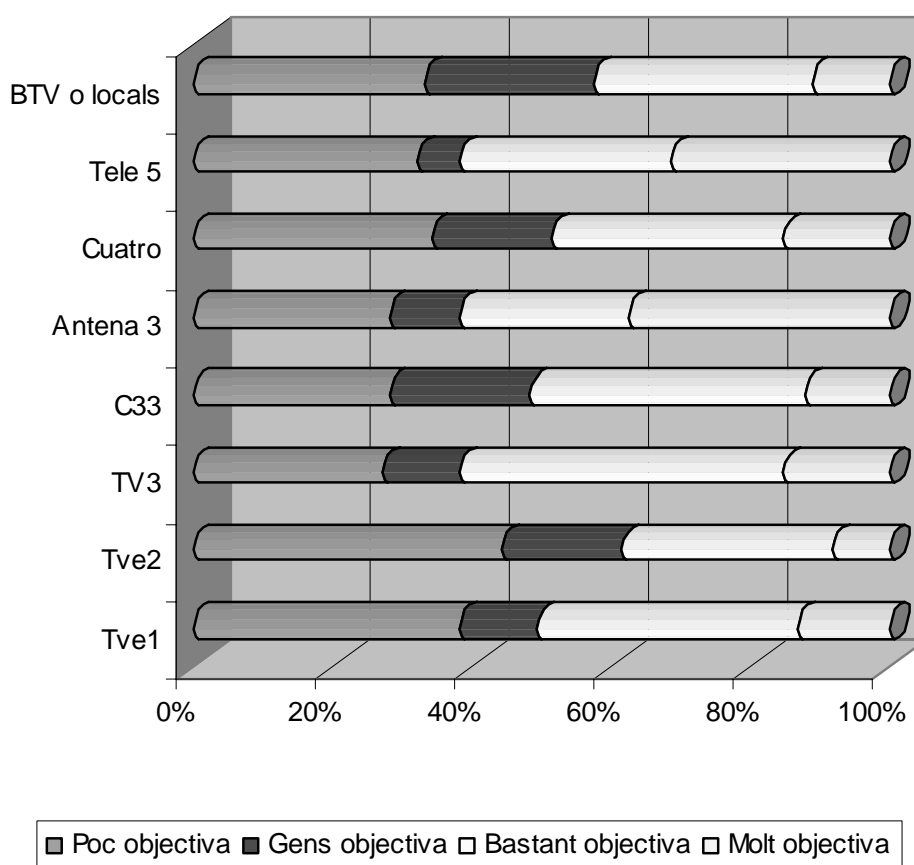
Per tant, tot i que les diferències no són prou significatives, es detecta una relació entre pensament crític i consum televisiu.

Des d'una altra òptica, del grup que mira la televisió unes '3 o més hores', els del perfil de pensament crític alt presenten el valor més baix, seguit pel grup de perfil mitjà-alt. Per

tant, el grau de pensament crític sobre fets que apareixen a televisió i la reflexió sobre aquests, no va lligat al nombre d'hores de mirar la televisió. Això vol dir que no es pot afirmar que més consum de televisió (es podria dir "dedicació a la tele") implica més capacitat d'entendre i integrar tot allò que es rep.

Aquesta darrera observació dona arguments per defensar que el telespectador jove pot formar-se o hauria de formar-se en comunicació audiovisual i desenvolupar eines crítiques per poder reinterpretar tots els estímuls que rep.

Opinió sobre les cadenes de TV

Gràfic 8. Opinió sobre l'objectivitat de les cadenes de TV

Quant a l'objectivitat dels canals de televisió hi ha una opinió força dividida, tal i com s'aprecia al gràfic 8. A priori la percepció sobre quina era la cadena de TV més objectiva va donar era Antena 3 (37% de la mostra), seguida de Tele 5 (31%) –categoritzades com

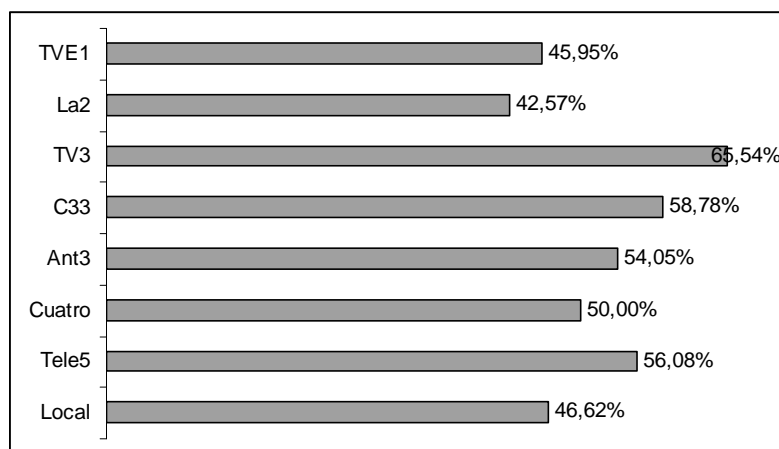
a molt objectives-. Una anàlisi sobre categories d'objectivitat integrant les respostes de molt i bastant objectives, dona un resultat similar: Antena 3 i Tele 5 continuen líders (61%) empatades amb TV3 (també 61%).

Sobre les menys objectives, les pitjors valorades són La2 (44%) i TVE1 (38%). Si fem una anàlisi sobre respostes que indiquen falta d'objectivitat, ajuntant els indicadors poc i gens objectiu, La2 continua al davant amb un 61% de la mostra, la qual cosa determina que és una cadena poc objectiva, seguida de BTV o les televisions locals (57%). Aquest indicador ens va fer relacionar que els criteris de valoració sobre l'objectivitat es lliguen a criteris de gustos, és a dir, les cadenes que menys miren són les menys valorades, i es va procedir a analitzar aquest aspecte en els tallers posteriors.

Durant els tallers, es van recollir valoracions sobre les diferents cadenes confirmant les sospites inicials que les televisions menys visionades eren les pitjor valorades. Molts dels participants manifestaven no veure mai televisions d'àmbit local o en llengua catalana; per tant, aquest filtre pot determinar les opinions registrades sobre l'objectivitat. De tota manera, els resultats generals –amb dades del qüestionari i dels tallers- són els següents:

- TV3 (65,5%), Canal 33 (58,8%), Tele 5 (56,1%) i Antena 3 (54,1%) són considerades més aviat objectives.
- En canvi, TVE1 (45,9%), televisió local (46,6%), i La 2 (42,6%), les menys objectives.
- Cuatro (50%) presenta un resultat equilibrat.

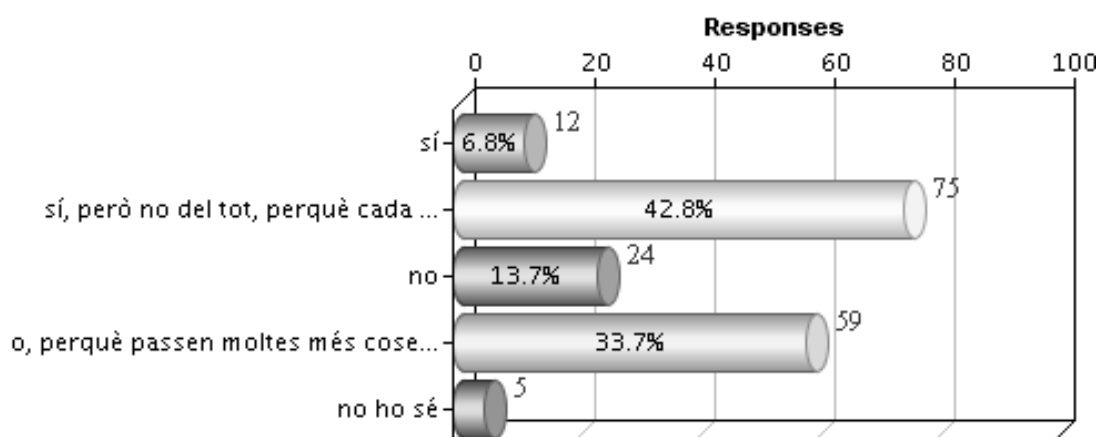
El següent gràfic recull totes les dades de manera comparativa.

Gràfic 9. Opinió sobre el grau d'objectivitat

Com s'aprecia al gràfic anterior, les opinions dels joves sobre objectivitat es corresponen bastant a les obtingudes a priori amb el qüestionari i les generals.

Els joves tenen una visió crítica dels mitjans i clarament repartida quant al tractament mediàtic de la immigració. Abans de preguntar sobre els fets de Ceuta i Melilla, els joves expressen una visió crítica dels mitjans perquè els informatius només recullen una part de la realitat:

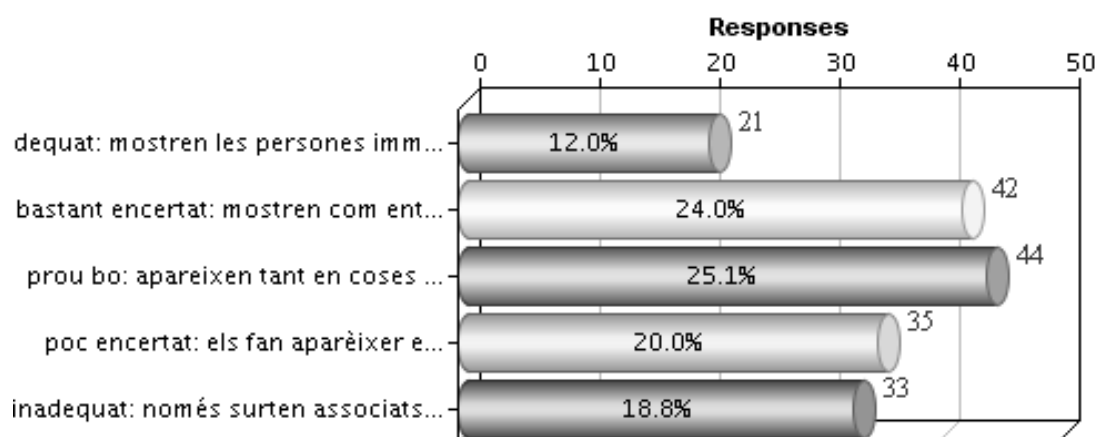

Gràfic 10. Opinió sobre com informa la TV

- El 42,8% afirma que "cada cadena dona la seva versió dels fets".
- Poc més d'un terç (33,7 %) defensa que els informatius de TV no mostren la realitat "perquè passen moltes més coses i només ensenyen el que crida més l'atenció per apujar l'audiència".
- El 13,7% diu dràsticament que els informatius "no" mostren el que realment està passant.
- Només un 6,8% expressa que la TV sí que mostra el que realment està passant.

També abans d'entrar en els fets concrets de Ceuta i Melilla, quant al tractament que fan els mitjans sobre el fet migratori, les opinions estan clarament repartides en tres parts:

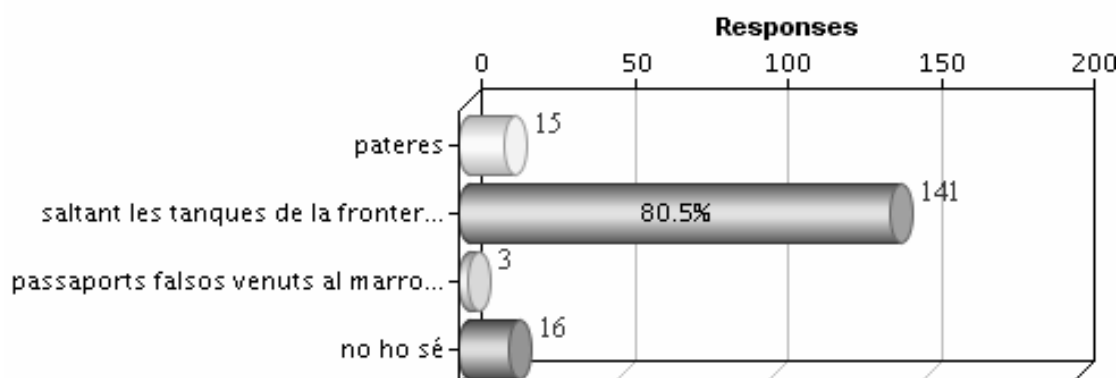

Gràfic 11. Opinió sobre el tractament de la immigració a la TV

- Un poc més d'un terç (38,8%) manifesta que els informatius donen un tractament poc encertat o inadequat de la immigració: "els fan aparèixer en aspectes negatius per apujar l'audiència" (20,0%); només surten associats a conflictes, problemes o coses semblants" (18,8%).
- Un altre terç (37,1%) considera que el tractament de la televisió és més aviat neutral: "mostren les persones immigrants tal com són" (12,0%); "apareixen tant en coses bones com en coses dolentes" (25,1%).
- La resta (25,1%) expressa que el tractament de les notícies és bastant encertat però amb una connotació negativa, perquè "mostren com entren i els problemes que generen".

3.3. Coneixement dels fets

El grau de coneixement dels fets de Ceuta i Melilla en els joves es pot considerar alt ja que 4 de cada 5 (80,5%) situaven els incidents amb claredat en el qüestionari previ, sense haver presentat el tema amb antelació.

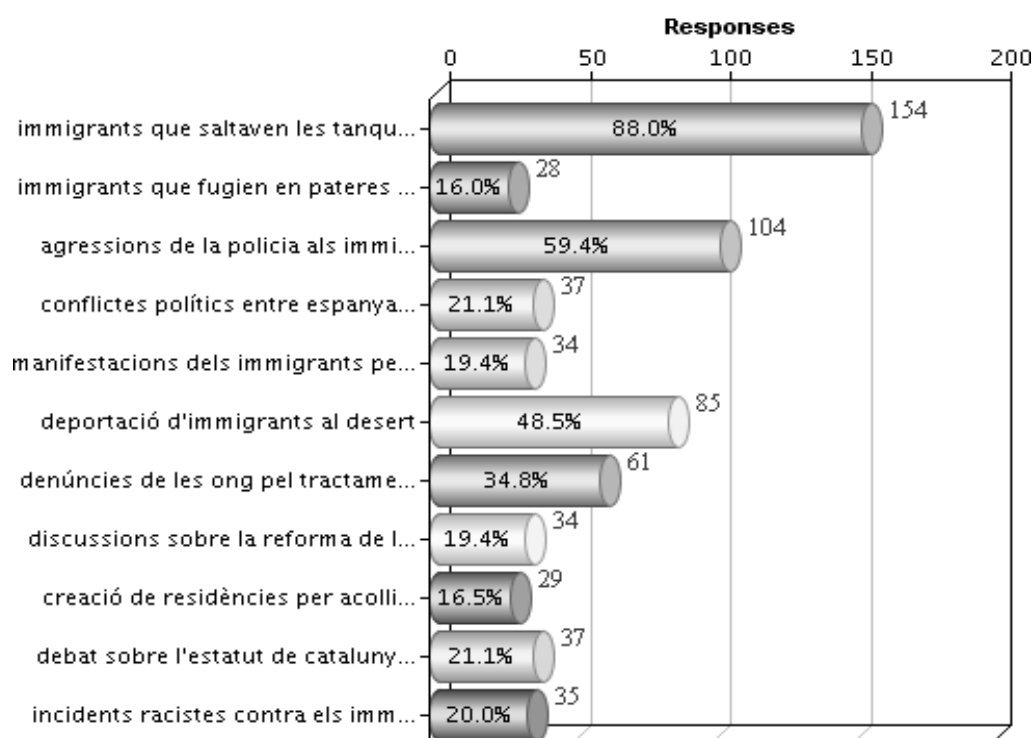
Gràfic 12. Coneixement dels fets per part dels joves

Sobre els fets concrets, hi ha tres incidents que retornen al record dels joves amb més força:

- en primer lloc, el record més clar (88,0%) és de persones que saltaven les tanques de les fronteres;
- en segon lloc (59,4%), el record és de "agressions de la policia als immigrants";
- en tercer lloc (48,5%), els joves recorden la "deportació d'immigrants al desert".

De la resta d'incidents apareguts als mitjans, convé destacar-ne els següents:

- Des d'una òptica positiva, el 34,8% recorda "les denúncies de les ONG" pel tractament donat als immigrants, i el 16,5%, "la construcció de residències per acollir els immigrants";
- Des d'una òptica negativa, el 21,1% recorda "els conflictes polítics entre Espanya i Marroc", i el 19,4%, "manifestacions dels immigrants per reclamar papers".

Gràfic 13. Situació dels temes concrets sobre els fets per part dels joves

En el record dels joves apareixen quatre incidents que expressen una certa confusió o bé una clara manipulació, intencionada o no, perquè es relacionen els fets de Ceuta i Melilla amb altres notícies.

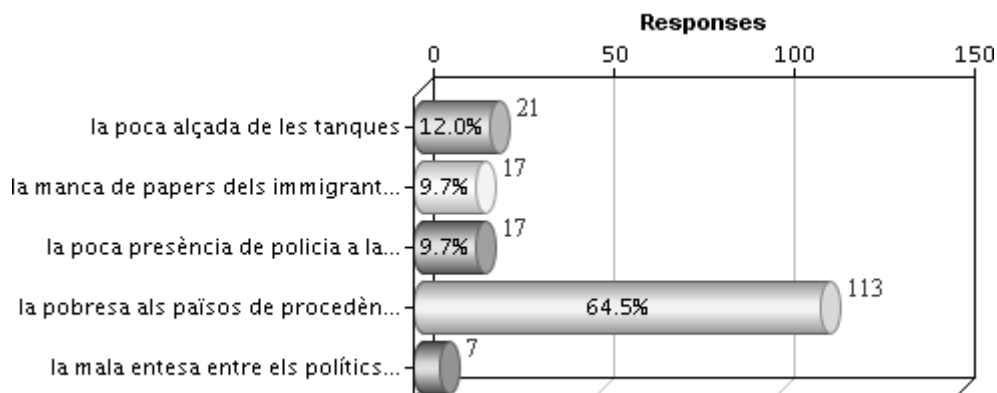
Expressen una certa confusió dels fets i les notícies el 16,0% de la mostra, que recorden que als informatius van aparèixer "immigrants que fugien en pateres cap a la península" [el novembre de 2005 hi ha haver episodis de pateres però en direcció a les Illes Canàries], i el 20,0%, que expressen que s'hi van mostrar "incidents racistes a algunes ciutats de França" [els incidents de crema de vehicles a França són de novembre de 2005].

Quant a una possible manipulació dels fets i les notícies, el 19,4% recorda "discussions sobre la reforma de la llei d'estrangeria" [tema no debatut en aquells moments], i el mateix percentatge, 21,1%, els relaciona amb el "debat sobre l'Estatut de Catalunya" [el

debat al Congrés per a la presa de consideració va ser el 2 de novembre de 2005, tot i que alguna cadena sí que va presentar les dues notícies consecutivament en alguna ocasió].

També a l'inici del taller, en una pluja d'idees, van mostrar força precisió però sense detalls quan se'ls demanava quin record tenien dels incidents. Rememoraven els fets sobretot a partir de les imatges de saltar les tanques i dels immigrants abandonats al desert. En concret, els fets recordats van ser els següents: salt de les tanques, agressions policials (policia espanyola; policia marroquí), policia disparant, deportacions al seu país, immigrants abandonats al desert, immigrants que tornaven a peu, immigrants que saltaven les tanques i s'hi quedaven enganxats, immigrants tirats al terra, cues per demanar papers, manifestacions, i morts. Tot i així, també presentaven en el taller algunes interferències amb altres incidents (especialment, els fets de França, de novembre de 2005, i el debat de la proposta d'Estatut).

Segons el parer dels joves, les *causes* dels incidents cal buscar-les a l'origen del problema:

Gràfic 14. Causes dels fets

Dos terços (64,5%) afirmen que l'origen del problema és "la pobresa als països de procedència". El terç restant atribueix els incidents a factors produïts directament en el lloc dels fets, sense remuntar-se gaire més:

- El 12% afirma que el origen del problema va ser "la poca alçada de les tanques".
- El 9,7% creu que el problema era "la manca de papers dels immigrants".

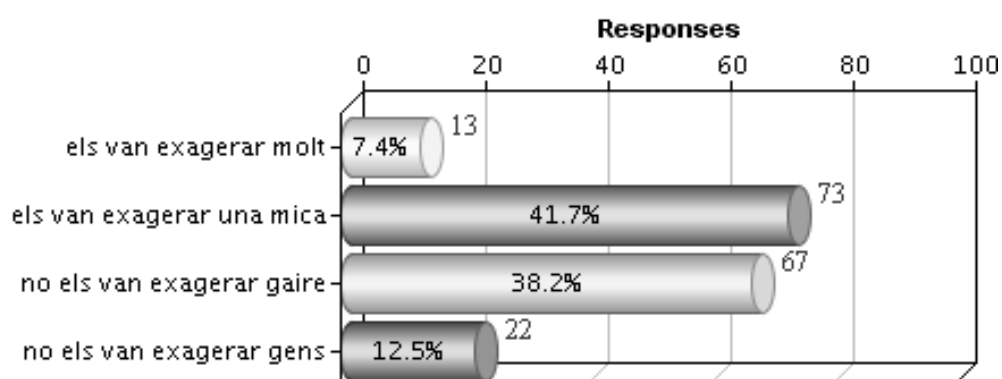
- El 9,7% ho atribueix a la “poca presència de policia a la frontera”.
- Només el 4% afirma que la “mala entesa entre els polítics del Marroc i Espanya” és l’origen del problema.

L’opinió anterior queda reforçada quan se’ls demana un titular periodístic que ells triarien per a aquests fets. Els resultats són els següents:

- Més de la meitat (56,0%) opta per un titular que recull “pobresa” i “desastre humanitari”: “La pobresa a l’Àfrica provoca un altre desastre humanitari”.
- Dos cada deu (21,6%) prefereixen un titular que recull els “morts”, la “immigració” i “Europa”: “Moren immigrants quan intentaven arribar a Europa”.
- Un cada deu (11,4%) triaria un titular “defensiu” relacionat amb la “tanca” i la necessitat de frenar la immigració: “La tanca de Melilla, insuficient per aturar els immigrants”.
- Un altre de cada deu (10,7%) tria un titular encara més restrictiu i alarmista: “Europa envaïda per immigrants il·legals” (6,0%) o “Immigrants sense papers assalten Europa” (4,7%).

3.4. El tractament dels fets per part dels telenotícies

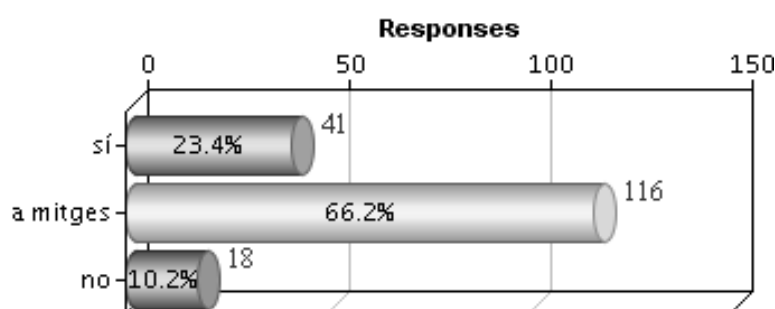
Quant al tractament específic dels fets de Ceuta i Melilla, els joves presenten una percepció parcial i, en certa mesura, confusa sobre el tractament que en van fer els informatius, però una visió crítica en termes generals. Pel que fa a una possible desmesura en la cobertura mediàtica dels fets, l’opinió està força repartida:

Gràfic 15. Tractament dels fets per la TV

- El 49,1% afirma que les televisions van exagerar els fets una mica (41,7%) o molt (7,4%).
- En canvi, el 50,7% opina el contrari: no els van exagerar gaire (38,2%) o gens (12,5%).

Els joves no consideren que els informatius expliquessin prou bé les causes del problema:

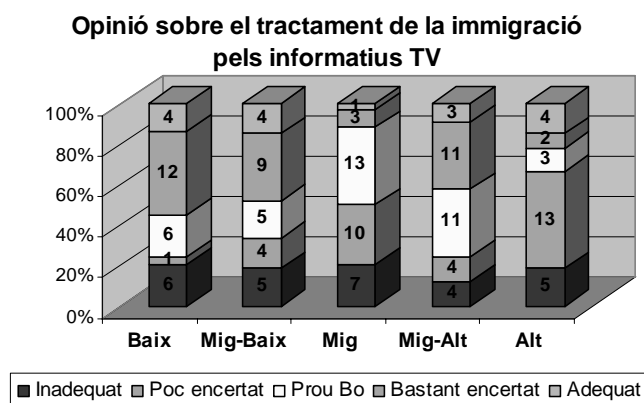

Gràfic 16. Tractament de les causes dels fets per la TV

- Vuit de cada deu considera que o no ho van explicar prou bé (10,2%) o ho van explicar "a mitges" (66,2%).
- En canvi, dos de cada deu (23,4%) afirma que sí que ho van explicar prou bé.

Segons els perfils de pensament crític, podem identificar alguns elements comuns i altres de propis per a cada perfil. Quant als elements diferencials, el perfil de pensament crític alt presenta una opinió més crítica sobre el tractament que fan els informatius de TV sobre la immigració: el 19% dels individus de perfil alt opinen que el tractament que es fa sobre la immigració és 'inadequat'. Si sumem a aquest percentatge el del 48% que considera que es 'poc encertat', dues terceres parts (67%) dels joves de pensament crític alt es mostren en desacord amb el tractament que fan els mitjans de la immigració. Els perfils corresponents als graus mitjà (38%) i mitjà-alt (34%), en canvi, es mostren més

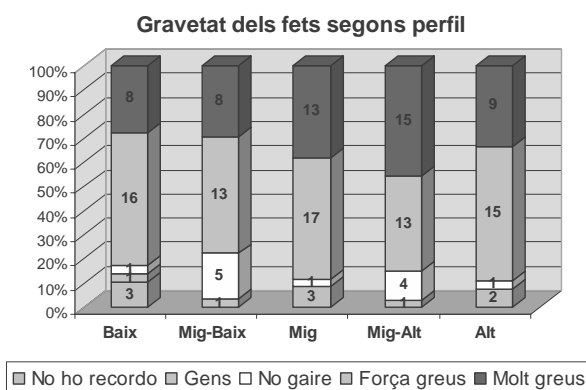
imparcials i consideren que el tractament que es fa és 'prou bo'. El perfil mig-baix es mostra més conforme amb el tractament que es fa de la immigració a la televisió: un 32% afirmen que el tractament és 'bastant encertat' i el 15% afirmen que és l'adequat. Quant als de perfil baix, el 41% considera que el tractament de la immigració és 'bastant encertat', com el 14%, que el considera adequat.

Gràfic 17. Opinió sobre el tractament de la immigració pels informatius TV

Per tant, es pot afirmar que a més alt nivell de pensament crític menys conformitat amb el tractament que fan els informatius de televisió sobre temes relacionats amb la immigració. Això denota un relatiu esperit crític sobre com informen els telenotícies i una reflexió sobre el que arriba als joves per via televisiva.

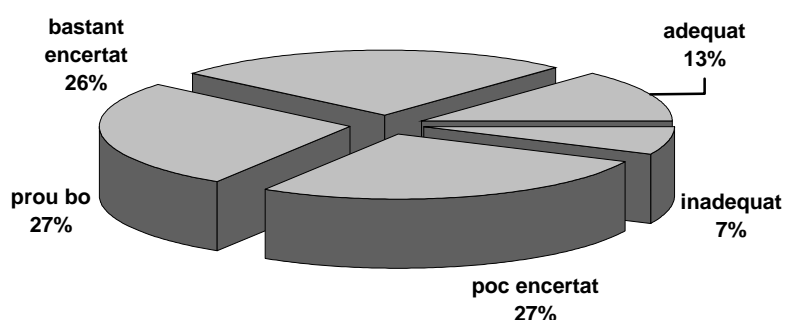
Sobre les tendències generals, tal i com s'ha avançat, la major part dels individus, independentment del seu perfil, consideren que els fets van ser força greus o molt greus, segons expressa el gràfic següent.

Gràfic 18. Gravetat dels fets segons perfils

Així mateix, tampoc no es presenten diferències per perfils quan se'ls demana si les televisions van exagerar els fets, ja que la mostra es presenta clarament dividida en aquesta qüestió: el 51% considera que sí es va exagerar, contra el 49% que considera el contrari (veure gràfic 15).

En el qüestionari de tancament, posterior al taller, se'ls va demanar l'opinió individual sobre el tractament dels fets per part de les quatre cadenes visionades, fent servir la mateixa tipologia que al qüestionari inicial; els resultats van ser els següents:

Gràfic 19. Opinió final sobre el tractament dels fets

Podem observar que el 39% ("bastant encertat" i "adequat") opina que el tractament ha estat correcte. En una posició més neutra hi ha el 27%, de "prou bo", i en una posició negativa, el 34% ("poc encertat" i "inadequat"). Per tant, de nou es dona una divisió de criteris. Un estudi d'aquest ítem per graus de pensament crític ajudaria a veure si hi ha indicadors de canvi d'actituds després d'una tasca d'anàlisi i reflexió.

Segons els joves, les imatges més sovintejadades als informatius van ser de caire negatiu. Reproduïm els resultats més destacats:

- En un primer nivell d'importància, relacionat amb els fets directes, dos terços (67,5%) recorda imatges de persones "immigrants saltant les tanques" i prop de la meitat (48,6%), "immigrants morts al peu de la tanca".

- En un segon nivell, com a conseqüència immediata dels fets, prop d'un terç recorda "immigrants detinguts intentant escapar-se" (33,7%), "rebut pallisses de la policia" (31,0%), i "rebut atencions de personal sanitari" (31,0%).
- En un tercer nivell, de repercussions finals dels incidents, recorden "immigrants abandonats al desert" (30,4%), i "explicant els fets a la càmera" (26,3%).
- En un quart nivell, sobre fets no apareguts o no relacionats amb els fets, alguns joves recorden immigrants "fent cua per demanar papers" (16,2%) i "tornant a peu al seu país" (9,4%).

En definitiva, el grau de pensament crític influeix en com impacten els fets en els joves. Contra més eines crítiques es disposin, més capacitat de reflexió sobre com arriben els fets i sobre el que està succeint realment. Aquesta afirmació se sosté en el fet que els joves amb més grau de pensament crític es mostren més crítics amb el tractament que fan els informatius sobre temes d'immigració, com és el cas.

D'altra banda, les imatges que acompanyen els fets, la seva connotació negativa i la duresa de les mateixes, impliquen que hi hagi un grau d'impacte elevat, com es dona en aquest cas.

3.5. Tractament dels informatius per cadenes

En l'anàlisi per a cada una de les cadenes, les imatges dels informatius presenten moltes coincidències i algunes diferències. Les notícies en què les cadenes van coincidir van ser les següents:

	TVE1	TV3	Antena3	Tele 5
Salt de les tanques per part dels immigrants	✓	✓	✓	✓
Agressions policia marroquina	✓	✓	✓	✓
Centre d'acollida dels immigrants, ple	✓	✓	✓	✓
Noves tanques i mesures de seguretat	✓	✓	✓	✓
Debat polític	✓	✓	✓	✓
Visita polític a Melilla (Rajoy i De la Vega)	✓	✓	✓	✓

Deportacions acordades amb Marroc	✓	✓	✓	✓
Abandonament al desert dels deportats	✓	✓	✓	✓
Denúncies ONGs i ajuda als afectats	✓	✓	✓	✓
Dades estadístiques immigrants afectats	✓	✓	✓	✓
Cumbre Euro-Africana (acords entre governs)	✓	✓	✓	✓

Taula 3. Temes coincidents als informatius de totes les cadenes, segons els joves

Les notícies que no totes les cadenes van tractar queden recollides a continuació, per ordre de coincidències.

	TVE1	TV3	Antena3	Tele 5
Estat de salut dels immigrants		✓	✓	✓
Retorn a peu dels immigrants als seus països		✓	✓	✓
Agressions policia espanyola		✓		✓
Recollida immigrants per part govern del Marroc		✓		✓
Vinculació dels fets als articles de l'Estatut			✓	✓
Manifestacions espanyolistes	✓			
Explicació de les causes del desencadenament dels fets		✓		
Cost monetari dels incidents		✓		
Desenllaç momentani dels incidents		✓		
Manifestacions pels drets humans			✓	
Habilitació de nous espais per atendre als immigrants				✓

Taula 4. Temes diferents als informatius de totes les cadenes

Aquestes diferències eren remarcades especialment durant el taller per determinar quina cadena havia informat millor dels fets i sobretot quin era el caràcter específic de cada una. Segons els joves, la cadena que va fer un millor tractament dels fets va ser TV3, seguida

de Tele 5, Antena 3 i TVE1, sense gaires diferències entre elles. Amb tot, és interessant veure la relació entre la que consideren que ha fet un millor tractament dels fets i el caràcter que atribueixen a cada cadena.

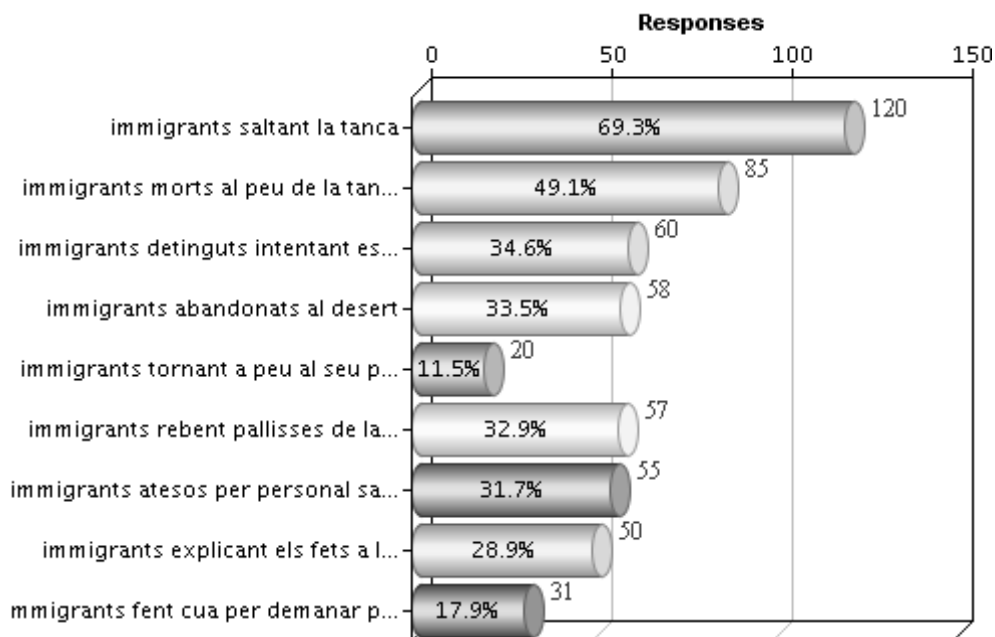
Els grups van votar sobre el caràcter de cada una de les televisions, segons tres adjectius: sensacionalista, social i seriosa. Els resultats van ser que la cadena més "sensacionalista" va ser Antena3 en tots els grups consultats, seguida de Tele 5, en tres dels cinc grups. La cadena "social" va ser TV3, en quatre dels cinc grups; la cadena "seriosa" va ser TVE1, també en quatre dels 5 grups.

Aquestes dades van ser confirmades en el qüestionari individual de sortida, que servia per revalidar les opinions expressades en grup. Les dades confirmen que la més sensacionalista és Antena 3, seguida de Tele 5. A la pregunta de quina fa un millor tractament a nivell global, es determina que TV3, com també s'havia recollit al taller. Finalment, la que es considera més objectiva passa a ser TV3, equiparant objectivitat amb seriositat, conceptes treballats durant el taller, cosa que descol·loca TVE1.

Per tant, podem afirmar que després d'un treball educatiu sobre reflexió i capacició crítica l'opinió sobre les cadenes de televisió canvia en relació amb la percepció inicial, fonamentada únicament en les preferències. Antena 3 i Tele 5, cadenes inicialment qualificades com a més objectives, han passat a se considerades les més sensacionalistes (veure gràfic 8). TV3, de caire més social després de la reflexió, es consolida com a més objectiva per motius de seriositat.

3.6. Impacte final: imatges i titulars

En el qüestionari inicial es va demanar a l'alumnat que recordés la imatge que més definís els fets succeïts a Ceuta i Melilla l'octubre de 2005. El gràfic següent mostra les respostes referents a la memòria visual dels fets a un o dos mesos vista:

Gràfic 20. Imatges "solidificades" sobre els fets

Tal com s'aprecia, la construcció que fan els joves de la realitat es basa en les imatges que recorden dels fets. La majoria guardava en el record la imatge d'immigrants saltant les tanques (69,3%). Altres imatges permanents en el record dels joves eren sobre detencions (34,6%), abandonaments al desert (33,5%), rebent pallisses de la policia (32,9%) i sent atesos per personal sanitari (31,7%).

Per tal de controlar la relació de situacions i la capacitat de contextualització dels joves, es van incloure imatges referents a altres fets, com ara imatges de persones immigrades mortes a peu de tanca (49,1%) o persones immigrades fent cua per demanar els papers (17,9%); el resultat és que la meitat dels joves no era capaç de pensar en la notícia sense relacionar altres imatges vistes anteriorment o fruit de les elucubracions de com s'enllestirien els fets. Aquest mecanisme acostuma a succeir com més ens allunyem dels fets, i ens ajuda a veure la idea social que s'integra de la immigració per mitjà dels estímuls televisius, gràcies sobretot a les imatges que recordem.

En el qüestionari final els alumnes havien de triar tres imatges sobre els fets, entre nou imatges emeses per les televisions. El criteri de selecció havia de ser la "més significativa i que definia millor els fets". Les tres primeres van ser les següents:

1. Augment seguretat

2. Deportació al desert

3. Desesperació

És significatiu observar com l'impacte rau en imatges relacionades amb respostes de seguretat i control de la situació i, en segon lloc, en imatges relacionades a sentiments i sofriment humà. Això corrobora que s'aconsegueix crear una sensació de seguretat i apel·lar als sentiments dels telespectadors enganxant-los a la notícia per imatges que desperten l'emotivitat. Aquesta última afirmació es corrobora amb comentaris de tutors observadors: "*després d'haver visionat les imatges he vist que el grup no feia judicis freds i pensaven més en les persones*".

Quant als tipus d'informatius que desitjarien els joves, es va demanar que a una imatge, representativa dels dos conceptes anteriors, seguretat i emotivitat, li posessin un titular, a escollir entre tres, un de caire més social, un de caire més seriós i l'últim de caire més sensacionalista¹⁷: la imatge corresponia a un dels protagonistes emmanillat intentant escapar de l'autocar que els deportava.

Els resultats dels titulars escollits per aquesta imatge van ser els següents:

- *Social*: El Marroc atempta contra el dret a la vida dels subsaharians deportats (40%)

---

¹⁷ Cal esmentar que els titulars no han estat elaborats per periodistes i que, per tant, són aproximacions a cada vessant fetes per professionals de l'educació.

- *Seriós*: Intent de fugida d'una deportació cap a la mort (38%)
- *Sensacionalista*: Milers d'immigrants subsaharians sentenciats a mort al Sàhara (22%)

Les opcions de l'alumnat es van inclinar inicialment cap al caire més social, seguit del caire més seriós i en últim lloc se situava el vessant més groc o sensacionalista. Per tant, es confirmen les dades anteriors amb els titulars, que situen els informatius socials en primer lloc com a model que agradaria més als joves.

Els tutors eren presents durant el taller com a observadors no participants; la seva presència venia justificada per dos motius: podien donar una sensació de continuïtat amb altres activitats del grup-classe, i podien aportar dades molt destacades sobre el desenvolupament de la sessió i els resultats obtinguts com coneixedors del grup.

Segons els tutors, el tema no va haver estat motiu d'un tractament educatiu específic en el seu moment, per la qual cosa l'única font d'informació hauria estat la televisió per a tots els joves. La informació que en tenien, anterior al taller, era desigual i, per tant, la nostra intervenció hauria servit per aclarir els esdeveniments i els conceptes bàsics. Un aspecte destacat és que, al principi del taller, els joves mostraven unes referències o cites dels incidents segons el que havien mostrat els mitjans. El taller va permetre posar-les en dubte.

Quant a l'evolució de les actituds durant l'execució del taller, al final del taller els joves s'adonaven de la necessitat d'identificar les causes en els problemes exposats als informatius, com també de la rendibilitat política en el tractament donat. Els joves van mostrar una certa sensibilització envers el tema, però amb molta dispersió i interessos molt dividits. El visionat de les imatges hauria servit, segons els tutors, per reproduir l'impacte original (salt de les tanques, filferros enganxats, etc.), i per refrescar records, posar-los en discussió i reconsiderar opinions, ja que l'activitat es feia en grup.

Sobre el desenvolupament del taller, els tutors opinaven que, en certs moments, els debats van mancar d'ordre o van tenir una participació desigual. A més, els alumnes van mostrar dificultats amb el vocabulari emprat.; en aquest sentit, les paraules amb més dificultats de comprensió van ser "sensacionalisme" i "objectivitat"; un cop explicats els conceptes, les sessions van continuar sense més problemes, però cal notar especialment aquesta observació perquè són dos mots àmpliament usats també per part dels mitjans.

4. CONCLUSIONS

En primer lloc, hem de fer referència a conclusions sobre elements laterals de la recerca, com ara sobre el grau de coneixements dels fets i la gravetat percebuda pels joves, o la distinció del tractament de cada cadena. En un segon terme ens interessa discutir aspectes metodològics i, especialment, sobre el dispositiu emprat i cada una de les eines. En un tercer moment, entrarem al fons de la qüestió: la discussió sobre els efectes i la contribució dels mitjans en la construcció de l'imaginari.

Les preguntes del qüestionari inicial, administrat a un mes i mig dels fets, i la primera activitat del taller presencial, realitzat a dos-tres mesos, mostren un record força clar dels incidents per part dels joves. Aquest record és parcial i relativament confós i caldria seguir investigant per determinar-ne el grau de responsabilitat dels mitjans. És destacable la gravetat que atribueixen als fets, comptant el reiterat desinterès que s'acostuma a atribuir als joves envers situacions com les que analitzem aquí.

Precisament, l'estudi del record de les imatges ens il·lustra sobre aquest aspecte. En aquest sentit, cal assenyalar que les imatges més impactants que recorden són les dels immigrants saltant les tanques i també d'immigrants morts al peu de les tanques, imatge aquesta que no va aparèixer en cap cadena. Aquest fet denota certa tendència a associar fets com els de Ceuta i Melilla a la mort, o fins i tot interioritzar titulars o parts de notícies retransmeses refent-les en imatges. També pot ser per creuament amb altres notícies de les mateixes dates, o fins i tot amb altres notícies sobre immigració i accés a Espanya. Convé recordar que el tema de la tanca fronterera de Ceuta i Melilla no es pot deslligar de la ubicació d'aquests dos enclavaments en continent africà i de la disputa jurídica internacional, i no és una preocupació exclusiva de l'agenda diplomàtica espanyola; a més, també a escala internacional, el fenomen migratori és una preocupació que supera l'àmbit espanyol¹⁸.

Quant a la distinció del tractament de cada cadena sobre els fets, en línies generals, tots coincideixen a indicar que hi ha hagut una *agenda comuna* per part dels mitjans, amb una

---

¹⁸ Fora interessant comparar aquests incidents amb els de vaixells albanesos o turcs arribats al sud d'Itàlia i a Sicília, el març de 2002, o pasteres d'origen africà, l'agost de 2004 i estiu de 2005, o fins i tot el darrer incident per la publicació de les caricatures de Mahoma, de febrer de 2006, que acostumen a tenir una resposta contundent per part de les autoritats i una cobertura mediàtica significativa.

colla de temes coincidents, però un cop detectats els trets diferencials de cada cadena, quant a tòpics específics, els joves han pogut valorar el caràcter que destil·la cada operador. Recordem que la cadena més ben valorada és TV3, com a objectiva i amb una dimensió social; aquesta apreciació, però, té un correlat amb el perfil sociolingüístic dels joves, que determina en gran mesura el consum televisiu: els alumnes no-catalanoparlants, que s'inclinen per altres operadors, no valoren TV3 com la més objectiva i la que millor informa. Aquesta observació requereix un estudi sociolingüístic de més llarg abast. A més, les preferències dels joves, que sovint coincideixen amb la cadena que més miren¹⁹, es combina amb el segell que acompanya l'operador, cosa que condiciona la valoració emesa; per exemple, TVE1 és la menys valorada i la que es considera més seriosa perquè *"és la televisió del govern i explica les coses com als polítics els interessar"*, segons frases recollides tant pel professorat com pels observadors dels tallers.

Des del punt de vista metodològic, ens interessa aturar-nos a reflexionar en alguns elements. En primer lloc, la investigació ha prioritzat la qualitat de les intervencions per sobre de la quantitat d'opinions dels entrevistats i, per tant, es combinaven eines de recollida massiva de dades (qüestionaris abans i després del taller), amb eines que permetien aprofundir en les reflexions dels joves. El grup de discussió, en forma de taller sobre continguts de televisió, és una eina molt potent, que duta a terme per una persona experimentada i dos observadors del grup permet recollir dades força valuoses. Aquest procediment però té un cost força elevat i, a més, la necessitat d'homogeneïtzar les intervencions per donar més validesa a les informacions recollides, fan que no es puguin atendre massa grups a l'hora. Si bé, per tant, valorem de manera força positiva el dispositiu emprat, considerem que cal realitzar alguns ajustaments d'ordre tècnic cara a intervencions futures.

Amb tot, la validesa del taller en si queda fora de qualsevol dubte. La immersió dels alumnes en un vídeo de 15-20 minuts que presenta imatges que s'han pogut veure qualsevol dia però carregades de crueta i de desesperació, permet fer emergir un seguit d'emocions que amb una canalització adequada poden ajudar a desemascarar prejudicis i estereotips. El procés de reflexió realitzat després del visionat entra molt més

---

¹⁹ Convé recordar que ens hem limitat als informatius, programes poc preferits per la gent jove, i que si miren segurament és perquè la tele és oberta en aquell moment (hores d'àpats, principalment).

directament als temes calents de l'assumpte i, quan mirem d'esbrinar la responsabilitat dels mitjans en tot plegat, les actituds queden a flor de pell. Les observacions dels tutors així ho manifesten. Al final del taller, diuen els tutors, els joves s'adonen de la necessitat d'identificar les causes en els problemes exposats als informatius, com també de la rendibilitat política en el tractament donat pels mitjans. En definitiva, el visionat de les imatges ha servit per reproduir l'impacte original (salt de les tanques, roba enganxada als filferros, deportació al desert, cops de la policia, etc.), refrescar records, posar-los en discussió i reconsiderar opinions. A més, com que es fa en grup, la relativització del punt de vista propi és més alta. Podem concloure que queda garantida la validesa educativa de posar en discussió i reflexionar els temes controvertits.

La discussió de fons, però, és fins a quin punt els mitjans contribueixen en la construcció de l'imaginari social dels joves, en concret, en temes d'immigració. Evidentment, l'objectiu era mesurar la capacitat crítica, tant la relacionada amb els fets en si com l'estrictament relacionada amb el tractament mediàtic dels fets. En el primer àmbit, la comprensió crítica dels fets significa almenys que, a dos o tres mesos vista, el subjecte pot produir o articular respostes com ara les següents: identificar els protagonistes i agents, actius o passius, implicats, i els incidents o accions més significatives; recordar les imatges més representatives dels incidents o aquelles que narren amb més precisió el conjunt de les accions; atribuir un grau de gravetat als fets comparable a altres fenòmens socials; identificar les causes del problema i les seves repercussions a escala social. Per la seva banda, la comprensió crítica del tractament mediàtic significa produir o articular una o més de les respostes següents: calibrar el grau de cobertura informativa realitzada pels mitjans, de manera que tant per la proximitat geogràfica com pel nombre de persones afectades, es podria comparar amb altres notícies (fets de França, tsunami, etc.); atribuir un significat a la distància detectada entre imatges més significatives i imatges més repetides pels mitjans (explicació a la insistència en determinades imatges morboses); mesurar la proporció assignada a les causes del fenomen exposades en els informatius; valorar el caràcter alarmista de les repercussions dels incidents exposades pels mitjans, etc.

L'anàlisi ha permès observar que els mitjans reforcen una visió parcial i atomitzada del fenomen tractat perquè els joves n'han presentat aquesta percepció i hem afirmat que les notícies al respecte només han pogut arribar pel mitjà televisiu. Amb tot, segurament, el

marc individual de recepció, juntament amb les condicions ambientals d'aquesta recepció són ingredients gens menyspreables. En altres paraules, la investigació posa de manifest que, de manera individual i en major o menor grau segons els casos, els joves posseeixen unes certes capacitats crítiques per fer front al discurs televisiu, però que aquestes capacitats només s'activen de manera heterònoma, des de fora, i en situacions que requereixen un disseny metodològic acurat que evitin el reduccionisme i el simplisme, com ara el taller presencial que hem realitzat. Parlem, en definitiva, d'espectadors crítics però dependents.

En línies generals, els alumnes d'últim any d'educació secundària obligatòria i els de batxillerat eren més reflexius que els grups de cursos més baixos. Entre les entrevistes de sortida, una professora d'un grup de primer de batxillerat exposava que del taller havia observat que "*són conscients que els interessos de partits, grups i/o persones influeixen en com ens informen i en el discurs que ens arriba*". Aquesta mateixa professora exposava també que hi ha una necessitat de treballar la reconducció d'inputs televisius a la secundària i que "*a nivells com batxillerat sempre és més fàcil poder reconduir aquest tipus de temes perquè ja hi ha un altre nivell de pensament*". Afirmació compartida pels cinc tutors participants en aquest estudi. És a dir, els anys d'escolarització contribueixen a discriminar el discurs televisiu i, a més, proporcionen coneixements per adoptar un punt de vista més crític.

Els resultats identifiquen tant el grau de pensament crític de la mostra, com altres indicadors que ajuden a confirmar la hipòtesis de partida: *El missatge que els joves recorden i integren en la seva percepció dels incidents és parcial i té uns efectes variables segons el seu grau de pensament crític*. Tot i que aquesta hipòtesis és confirmable segons les dades obtingudes, els resultats no són lo suficientment longitudinals per poder afirmar-la amb contundència. Com dèiem, però, per a propers estudis, la metodologia es revisarà per poder recollir més clarament aspectes essencials que millorin la corroboració de la hipòtesis de partida.

Com que l'impacte no s'allotja en un receptacle individual perfectament identificable, segons hem apuntat més amunt, caldrà mirar de trobar indicis en tres línies. En primer lloc, entenem que els suposats efectes *individuals* poden ser esbrinats a partir del grau de coneixement i gravetat dels fets per part dels subjectes (com hem analitzat aquí), però

també, a partir dels filtres emocionals que disposa el subjecte, i les respostes pragmàtiques que acostuma a generar en situacions semblants (“¿què fas quan veus una notícia com aquesta? tanques la tele o canvies el canal?, t’indignes o ho trobes normal?”, etc.). En segon lloc, pel que fa a l’ambient de recepció, caldria descobrir el grau de coincidència de les preocupacions i inquietuds dels subjectes investigats amb la població en general, mesurada en enquestes demoscòpica, és a dir, l’*agenda* de preocupacions i esbrinar també les alternatives informatives dels joves. En tercer lloc, considerem essencial aprofundir en les repercussions de crear un espai propici a l’emergència de sensacions i a l’intercanvi i contrast d’opinions i reflexions amb altres, com també a analitzar la importància del nivell educatiu en les valoracions realitzades.

En definitiva, potser podem subscriure l’afirmació de Trenaman i McQuail que recollíem més amunt, en el sentit que els mitjans proporcionen temes de debat, però de cap manera no es pot concloure que dictin l’orientació d’aquests debats.

5. BIBLIOGRAFIA

- BALLESTA, J [dir.] (2003) *El consumo de medios en los jóvenes de secundaria*. Madrid: Editorial CCS.
- BRYANT, J; ZILLMAN, D (1994) *Los efectos de los medios de comunicación. Investigaciones y teorías*. Barcelona: Paidós, 1996.
- CAC (2000) *La imatge de les minories ètniques a les televisions de Catalunya*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya. Col. Estudis i informes.
- (2003) "Llibre Blanc: L'educació en l'entorn audiovisual", a *Quaderns del CAC* (núm. extraordinari).
- (2005) *Els factors de discriminació als mitjans de comunicació audiovisual*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya [document en premsa].
- CASANOVAS, P; GIRÓ, X (1997) *Compartir planeta: imatges de la immigració*. Barcelona: Fundació de Serveis de Cultura Popular [material multimèdia]
- CASSETTI, F; DI CHIO, F (1997) *Análisis de la televisión. Instrumentos, métodos y prácticas de investigación*. Barcelona: Paidós, 1999.
- COL·LEGI DE PERIODISTES DE CATALUNYA *Manual d'estil*. Consultable a: <http://www.periodistes.org/cat/CpcSolidaritat02.htm?elmenu=1> [18.1.2006].
- DAYAN, D [comp.] (1993) *En busca del público. Recepción, televisión, medios*. Barcelona: Gedisa; 1997.
- FERRÉS, J (2000) *Educar en una cultura del espectáculo*. Barcelona: Paidós.
- FERRÉS, J [coord.] (2005) *Com veure la TV*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya; [material multimèdia]
- LORITE, N (2004) *Como miran los medios la inmigración y transmiten la diversidad*. Ponència del diàleg "Comunicació i diversitat cultural", del Fòrum de les Cultures, Barcelona, 2004. Consultable a: http://www.portalcomunicacion.com/dialeg/paper/pdf/130_lorite.pdf [15.012006]

- MCQUAIL, D (2000) *Mass Communication Theory*. Londres: Sage Publications. 4a edició. [Traducció espanyola: *Introducción a la teoría de la comunicación de masas*. Barcelona: Paidós; 2000, 3a edició revisada.]
- MARTÍNEZ, M (2001) *Un lugar llamado escuela. En la sociedad de la información*. Barcelona: Ariel.
- GIRÓ, X. (2002). "Comentaris al Manual d'estil periodístic per al tractament de les minories ètniques", a *Quaderns del CAC*, 12, pp. 13-24.
- GIRÓ, X. (dir.) (2004). *Prensa escrita i immigració. Estudi sobre l'opinió dels diaris sobre la immigració procedent de fora de la Unió Europea i la cobertura informativa de conflictes destacats que hi tenen relació (Octubre 1999-Juny 2002)*. Barcelona: Fundació Jaume Bofill. Document inèdit.
- MARTÍNEZ, M.; BUJONS, C (2001) *Un lugar llamado escuela: en la sociedad de la información*. Barcelona: Ariel.
- PRATS, E (2001) *Racismo en tiempos de globalización. Una propuesta desde la educación moral*. Bilbao: Desclée De Brouwer.
- PRATS, E [coord.] (2005) *El tractament televisiu de la diversitat cultural segons els telespectadors joves*. Barcelona: Consell de l'Audiovisual de Catalunya [document inèdit].
- PUIG, J (2004) *Prácticas morales*. Barcelona: Paidós.
- RÍO PEREDA, P (1996) *Psicología de los medios de comunicación*. Madrid: Síntesis.
- SAPERAS, E (1987) *Los efectos cognitivos de la comunicación de masas*. Barcelona: Ariel.
- SECRETARIA PER A LA IMMIGRACIÓ (2005) Pla de Ciutadania i Immigració. 2005-2008. Generalitat de Catalunya: Departament de Benestar i Família. <http://www.gencat.net/benestar/societat/convivencia/immigracio/pla/plans/index.htm> [consultada: 10.12.2005].
- WIMMER, R; DOMINICK, J (2000) *Introducción a la investigación de medios masivos de comunicación*. México DF: International Thomson Editores; 2001.
- WOLF, M (1992) *Los efectos sociales de los media*. Barcelona: Paidós; 1994.

TAULES I GRÀFICS

Índex de taules

Taula 1. Posició sobre la televisió i nombre de supersticions marcades.....	24
Taula 2. Graus de pensament crític de la mostra.....	25
Taula 3. Temes coincidents als informatius de totes les cadenes, segons els joves.....	42
Taula 4. Temes diferents als informatius de totes les cadenes.....	42

Índex de gràfics

Gràfic 1. Grau de pensament crític: supersticions.....	23
Gràfic 2. Grau de pensament crític: realitat i TV.....	24
Gràfic 3. Preocupacions dels joves.....	26
Gràfic 4. Opinió sobre la presència d'immigració al nostre país.....	27
Gràfic 5. Autopercepció del grau de tolerància.....	28
Gràfic 6. Hores diàries de consum televisiu.....	28
Gràfic 7. Hores diàries de consum televisiu segons perfils de grau de pensament crític.....	29
Gràfic 8. Opinió sobre l'objectivitat de les cadenes de TV.....	30
Gràfic 9. Opinió sobre el grau d'objectivitat.....	32
Gràfic 10. Opinió sobre com informa la TV.....	32
Gràfic 11. Opinió sobre el tractament de la immigració a la TV.....	33
Gràfic 12. Coneixement dels fets per part dels joves.....	34
Gràfic 13. Situació dels temes concrets sobre els fets per part dels joves.....	35
Gràfic 14. Causes dels fets.....	36
Gràfic 15. Tractament dels fets per la TV.....	37
Gràfic 16. Tractament de les causes dels fets per la TV.....	38
Gràfic 17. Opinió sobre el tractament de la immigració pels informatius TV.....	39
Gràfic 18. Gravetat dels fets segons perfils.....	39
Gràfic 19. Opinió final sobre el tractament dels fets.....	40
Gràfic 20. Imatges "solidificades" sobre els fets.....	44

ANNEXOS

1. Qüestionari inicial
2. Qüestionari final
3. Full d'observació del taller

ANNEX 1. QÜESTIONARI INICIAL

Amb aquest qüestionari volem saber la teva opinió sobre alguns temes d'actualitat.

Sisplau, respon totes les qüestions que es plantegen.

Gràcies per participar-hi.

Escriu un codi amb 4 lletres i 2 números.

IMPORTANT: Ha de ser un codi que recordis perquè més endavant el necessitaràs; si cal, te l'apuntes.

Selecciona el teu centre...

Sexe   noia
                  noi

Quins temes creus que preocupen més a la societat actual? Marca només 3 opcions.

Atur	Situació política	Violència contra les dones
Terrorisme	Immigració	Drogues
Robatoris i crims	Problemes econòmics	Problemes amb la joventut

Marca les frases amb les que estiguis d'acord (pots marcar les que vulguis)

Hi ha relació entre el signe de naixement de l'horòscop i el caràcter

Si et talles els cabells en lluna nova creixerà més de pressa

Hi ha països on se segresten nens per al tràfic d'òrgans

No està demostrat que l'home arribés a la Lluna

Algunes ments privilegiades es poden comunicar per telepatia

Hi ha un ésser superior que ho controla tot

Les persones més intel·ligents són les que treuen més bones notes

En el primer acte sexual la noia no es pot quedar embarassada

Els productes naturals no tenen efectes negatius

Quantes hores mires la tele al dia?

Indica si cada una de les televisions següents és més o menys objectiva.

gens objectiva   poc objectiva   bastant objectiva   molt objectiva

TVE1

La 2

TV3

C33

Antena 3

Cuatro

Tele 5

BTV o TV Local

Penses que és positiva o negativa, la presencia de persones immigrades a casa nostra?

molt positiva

més aviat positiva

ni positiva ni negativa

més aviat negativa

negativa

En general, et consideres una persona tolerant?

molt tolerant

bastant tolerant

poc tolerant

gens tolerant

Creus que tot el que surt als informatius de TV és el que realment està passant?

sí

sí, però no del tot, perquè cada cadena dóna la seva versió dels fets

no

no, perquè passen moltes més coses i només ensenyen el que crida més l'atenció per pujar l'audiència (imatges morboses, fets criminals, etc.)

no ho sé

Creus que el tractament que fan els mitjans de comunicació, i en especial la TV, sobre la immigració és...

adequat: mostren les persones immigrades tal i com són

bastant encertat: mostren com entren i els problemes que es generen

prou bo: apareixen tant en coses bones com en coses dolentes

poc encertat: els fan aparèixer en aspectes negatius per apujar l'audiència

inadequat: només surten associats a conflictes, problemes o altres coses similars

Ara ens agradaria saber què saps o recordes dels incidents sobre Ceuta i Melilla del passat mes d'octubre...

El passat octubre, un nombrós grup de persones immigrants va accedir a Espanya per Ceuta i Melilla per mitjà de...

pateres

saltant les tanques de la frontera

passaports falsos venuts al Marroc

no ho sé

D'aquells fets, marca el que recordis que va aparèixer als informatius de la TV. No totes les opcions es corresponen amb els incidents concrets de Ceuta i Melilla. Per tant, marca només les que tinguis clares. Pots marcar més d'una opció.

immigrants que saltaven les tanques de la frontera

immigrants que fugien en pateres des de Ceuta i Melilla a la península

agressions de la policia als immigrants

conflictes polítics entre Espanya i Marroc

manifestacions dels immigrants per reclamar papers

deportació d'immigrants al desert

denúncies de les ONG pel tractament als immigrants

discussions sobre la reforma de la llei d'estrangeria

creació de residències per acollir els immigrants

debat sobre l'Estatut de Catalunya

incidents racistes contra els immigrants a algunes ciutats de França

Consideres que van ser un fets greus?

molt greus

força greus

no gaire greus

gens greus

no ho recordo

Creus que les televisions van exagerar els fets?

- els van exagerar molt
- els van exagerar una mica
- no els van exagerar gaire
- no els van exagerar gens

Creus que les televisions van explicar prou bé les causes del problema?

- sí
- a mitges
- no

Quin era l'origen del problema, segons el teu criteri?

- la poca alçada de les tanques
- la manca de papers dels immigrants
- la poca presència de policia a la frontera
- la pobresa als països de procedència
- la mala entesa entre els polítics del Marroc i Espanya

Quina és la imatge que més recordes d'aquells fets? Pots marcar-ne més d'una.

- immigrants saltant la tanca
- immigrants morts al peu de la tanca
- immigrants detinguts intentant escapar-se
- immigrants abandonats al desert
- immigrants tornant a peu al seu país
- immigrants rebent pallisses de la policia
- immigrants atesos per personal sanitari
- immigrants explicant els fets a la càmera
- immigrants fent cua per demanar papers

Si fossis periodista, quin titular hauries posat a aquells fets?

- LA TANCA DE MELILLA INSUFICIENT PER ATURAR ELS IMMIGRANTS
- IMMIGRANTS SENSE PAPERS ASSALTEN EUROPA
- EUROPA ENVAIDA PER IMMIGRANTS IL·LEGALS
- MOREN IMMIGRANTS QUAN INTENTAVEN ARRIBAR A EUROPA
- LA POBRESA A L'ÀFRICA PROVOCA UN ALTRE DESASTRE HUMANITARI

Fes servir aquest espai per escriure el que vulguis sobre els fets de Melilla i el tractament que hi va donar la televisió.

Universitat de Barcelona
Consell de l'Audiovisual de Catalunya

ANNEX 2. QUESTIONARI FINAL

QUESTIONARI FINAL

Esperem que t'hagi agradat el taller. Per acabar, sisplau, omple aquest qüestionari.

1. Quina cadena creus que va explicar millor els fets de la tanca de Melilla?

- TVE1   TV3   Tele 5   Antena 3

2. Quina cadena creus que va donar un tractament més objectiu?

- TVE1   TV3   Tele 5   Antena 3

3. Quina cadena creus que va donar un tractament més sensacionalista?

- TVE1   TV3   Tele 5   Antena 3

4. En general, el tractament que han fet les cadenes sobre els fets de Melilla ha estat...

- adequat: han mostrat els fets i han explicat les raons i l'origen del problema
- bastant encertat: han mostrat què ha passat i els problemes generats
- prou bo: han mostrat tant els aspectes positius com els negatius
- poc encertat: han remarcat més les coses negatives per apujar l'audiència
- inadequat: només han presentat els problemes i les coses negatives sense explicar raons

5. Imagina't que ets periodista d'una nova cadena de TV: escull el titular que li posaries a aquesta imatge, tenint en compte el context al que pertany:

- MILERS D'IMMIGRANTS SUBSAHARIANS SENTENCIATS A MORT AL SÀHARA
- INTENT DE FUGIDA D'UNA DEPORTACIÓ CAP A LA MORT
- EL MARROC ATEMPTA CONTRA EL DRET A LA VIDA DELS SUBSAHARIANS DEPORTATS

6. Marca amb una creu la cadena de televisió que, segons tu, ha fet cada titular en relació amb la imatge de la dreta?

	TVE1	TV3	Tele5	Ant3
FINAL D'UN SOMNI				
INCERT FUTUR PER A CENTENARS DE SUBSAHARIANS				
RETORN FORÇAT				
UN PROBLEMA COMÚ				

7. De les imatges següents, tria'n 2 que creguis que representen millor els fets de Melilla:

8. De les imatges anteriors, marca quina escolliries per explicar tota la seqüència dels fets, si fossis periodista de cada cadena.

Si fossis de TVE1 → a b c d e f g h i

Si fossis de TV3 → a b c d e f g h i

Si fossis de Tele5 → a b c d e f g h i

Si fossis d'Antena3 a b c d e f g h i

9. I tu, quina triaries com a més representativa dels fets, si fossis un periodista independent?

a b c d e f g h i

Per què?

10. Finalment, quin titular hauries posat a aquells fets?

- LA TANCA DE MELILLA INSUFICIENT PER ATURAR ELS IMMIGRANTS
- IMMIGRANTS SENSE PAPERS ASSALTEN EUROPA
- EUROPA ENVAIDA PER IMMIGRANTS IL·LEGALS
- MOREN IMMIGRANTS QUAN INTENTAVEN ARRIBAR A EUROPA
- LA POBRESA A L'ÀFRICA PROVOCA UN ALTRE DESASTRE HUMANITARI

Moltes gràcies per la teva participació

ANNEX 3. FULL D'OBSERVACIÓ DEL TALLER

RECERCA SOBRE ELS FETS DE MELILLA

Guió d'observació del taller

1. Indicadors de comprensió crítica dels alumnes

- **Sobre els fets de la tanca de Melilla**

- **Sobre el tractament dels fets per part dels mitjans de comunicació**

2. Indicadors de canvi d'actituds

3. Conducció del taller (actitud de la monitora, escenari, etc.)

4. Altres consideracions